

Харківський національний медичний університет
Кафедра латинської мови та медичної термінології

**Латинська мова та медична термінологія.
Частина II.
Клінічна та фармацевтична термінологія
(для студентів спеціальності «Терапія та
реабілітація»)**

Робочий зошит

Затверджено Вченою радою ХНМУ
Протокол № 5 від 23.05.2019

Харків 2020

Латинська мова та медична термінологія. Частина II. Клінічна та фармацевтична термінологія (для студентів спеціальності «Терапія та реабілітація») : робочий зошит / упор. Дерев'янченко Н. В., Литовська О. В., Новікова Т. А. – Харків : ХНМУ, 2020. – 84 с.

Lectio prima

Заняття 1

Тема: Поняття «клінічний термін». Структурні моделі клінічних термінів. Поняття «терміноелемент»

Мета: отримати уявлення про клінічну термінологію, засвоїти поняття «терміноелемент». Ознайомитися зі структурними моделями клінічних термінів. Оволодіти методикою перекладу і пояснення клінічних термінів.

В опануванні клінічною термінологією основну роль відіграє засвоєння певної кількості греко-латинських терміноелементів.

Терміноелемент (ТЕ) – це словотворчий структурний елемент клінічного терміна, який має фіксоване значення і написання.

ТЕ утворюють однотипні за своєю структурою і семантикою (значенням) терміни. ТЕ мають різний ступінь частотності: так, одні можуть входити до складу двох-трьох, а інші – до складу кількох десятків термінів. Наприклад, з ТЕ -algia (біль) утворено значну кількість термінів за однією моделлю:

<u>myalgia</u>
<u>arthralgia</u>
<u>podalgia</u>
<u>neuralgia</u>
<u>odontalgia</u>

Серед клінічних термінів виділяють кілька структурних моделей:

Прості терміни:

а) непохідні слова латинського або грецького походження: thrombus, і m – згусток крові, тромб; fractura, ae f – перелом.

б) афіксальні однокореневі слова, утворені за допомогою суфіксів або префіксів: gastritis, itidis f – гастрит; hypotonia, ae f – гіпотонія.

Терміни-словосполучення (здебільшого латинського походження), які мають значення захворювань, патологічних станів, оперативних дій та ін.: tumor malignus – злоякісна пухлина; asthma bronchiale – бронхіальна астма; resectio radice dentis – видалення кореня зуба.

Складні клінічні терміни представлені одним словом, що складається з кількох ТЕ грецького походження (дуже рідко – латинського). Такі терміни посідають основне місце в клінічній термінології. Їхнє значення можна вивести із значення елементів, що входять до складу певного слова.

oste-o-malacia (остеомаляція, розм'якшення кісток).

Корінь **oste-** означає «кістка», а кінцевий ТЕ **-malacia** означає «розм'якшення».

Однак слід враховувати, що загальне значення складного терміна завжди глибше, ніж просте складання значень його компонентів. Нерідко значення терміна слід звіряти зі словником, що повинно стати невід'ємною частиною самостійної роботи студента.

Слід запам'ятати деякі **особливості** клінічних термінів:

1. Серед ТЕ виділяють:
  - кореневі ТЕ (**hepatitis**);
  - кінцеві ТЕ (**nephroptosis**);
  - афікси – префікси і суфікси, які мають постійне значення (**hypertonia**; **adenitis**).
2. Якщо кінцевий ТЕ починається з приголосного звука, то перед ним ставиться з'єднувальний голосний **-o-**. Якщо кінцевий ТЕ починається з голосного, то з'єднувальний **-o-** не використовується:

dermat-**o**-logia – дерматологія, наука про шкіру

angi-ectasia – ангіектазія, розширення судин

3. При виконанні вправ слід враховувати відмінність між **перекладом** і **поясненням** клінічних термінів. Оскільки клінічна термінологія є інтернаціональною, то перекладом клінічного терміна є написання його в українській орфографії (дерматологія, гастрит). Пояснення – виведення значення терміна шляхом складання значень кожного компонента.

Термін	Переклад	Пояснення
nephritis	нефрит	запалення нирки
odontalgia	одонталгія	зубний біль
osteoma		
angiologia		
arthrosis		

4. Завдання «утворити термін» означає, що слід використати ТЕ для побудови терміна. Це дозволяє замінити багатослівний термін більш зручним коротким, але ємким словом. Наприклад, нирковокам'яна хвороба – нефролітіаз (**nephrolithiasis** – neph- – нирка, -lithiasis – кам'яна хвороба).
5. При поясненні однослівних клінічних термінів, які складаються з початкового і кінцевого ТЕ, спочатку слід визначити значення кінцевого ТЕ, яке буде посідати перше місце в українській дефініції терміна, а потім до нього приєднати значення початкового ТЕ (у родовому відмінку, у вигляді прикметника або в описовій формі). Наприклад, **nephroptosis** (neph- – нирка, -ptosis – опущення). Пояснення терміна – опущення нирки, переклад – нефроптоз. **Myalgia** (my- – м'яз, -algia – біль). Пояснення – м'язовий біль, переклад – міальгія.
6. Однак нерідко пояснення клінічних термінів слід починати з першого ТЕ: xerodermia – сухість шкіри. Особливо це характерно для термінів, у складі яких є префікс: **hyperalgisia** (hyper- – вище норми, -algisia – больова чутливість) – підвищена больова чутливість.

Лексичний мінімум

abscessus, us m

абсцес, нарив

asthma, ātis n	астма
benignus, a, um	доброякісний
cancer, cri m	рак
carcinōma, ātis n	карцинома, ракова пухлина
cysta, ae f	кіста
diabētes, ae m	діабет
fractūra, ae f	перелом
in situ	«ін сіту» (на місці)
luxatio, onis f	вивих
malignus, a, um	зляжкісний
morbus, i m	хвороба (noso-)
oedēma, ātis n	набряк
paralysis, is f	параліч
primarius, a, um	первинний
symptōma, ātis n	симптом, ознака
syndrōmum, i n	синдром (поєднання симптомів)
tumor, oris m	пухлина (onc-)
ulcus, ěris n	виразка
vulnus, ěris n	рана

Запам'ятайте терміни:

Діабет (від грецьк. diabetes, від diabaio – проходить скрізь, протікати) – назва групи захворювань ендокринної природи, які характеризуються надмірним виділенням сечі з організму.

Кіста (від грецьк. kystis – пузир) – патологічна порожнина в органі, стінка якої утворена фіброзною тканиною.

Рак in situ (від лат. «на місці») – зляжкісна пухлина на початковій стадії розвитку, без проростання в тканину. Характеризується, як правило, невеликими розмірами, відсутністю клінічних проявів, дуже повільним ростом і відсутністю метастазів.

Питання для самоконтролю

1. Що вивчає клінічна термінологія?
2. Дайте визначення поняттю «терміноелемент»?
3. Які структурні моделі клінічних термінів ви знаєте?
4. Коли між терміноелементами складного клінічного терміна вживається з'єднувальний голосний «-о-»?
5. У чому полягає відмінність між перекладом і поясненням клінічного терміна?

Завдання 1. Укажіть значення грецьких терміноелементів.

ТЕ	Значення	ТЕ	Значення	ТЕ	Значення
neph-		my(o)-		ot-	
gastr-		syndesm-		odont-	
phleb-		cephal-		encephal-	
pancreat-		laryng-		cyst-	
onc-		neur-		splen-	
angi-		lapar-		aden-	
chondr-		cheir-		cheil-	
dermat-		stomat-		gloss-	
myel-		spondyl-		arthr-	

Завдання 2. Додайте до термінів елементи, яких не вистачає.

1.	запалення нирки	...itis
2.	захворювання хребців	spondyl...
3.	м'язова пухлина	my...
4.	запалення губи	cheil...
5.	запалення підшлункової залози	...itis
6.	біль голови	...algia
7.	наука про пухлини	...logia
8.	запалення молочної залози	mast...
9.	хрящова пухлина	chondr...
10.	захворювання суглобів	...osis
11.	запалення язика	gloss...
12.	запалення вуха	...itis
13.	пухлина шкіри	dermat...
14.	пухлина спинного мозку	...oma
15.	біль нерва	neur...
16.	запалення шлунка	gastr...
17.	пухлина залози	aden...
18.	хвороба серця	...pathia

Завдання 3. Перекладіть і поясніть терміни.

№	Термін	Переклад	Пояснення
1.	laryngitis		
2.	somatopathia		
3.	osteoma		
4.	angiitis		
5.	nosologia		
6.	cytologia		
7.	podalgia		
8.	rhinitis		
9.	ophthalmologia		
10.	pancreatoma		
11.	splenitis		
12.	odontalgia		

Завдання 4. Перекладіть українською мовою.

1.	paralýsis diaphragmătis	
2.	cancer gastris	
4.	cysta cerebralis	
5.	luxatio femoris	
6.	ulcera cutis	
7.	peritonitis primaria	
8.	cysta pancreatis	

9.	syndromum renale	
10.	symptomata asthmatis	
11.	fractura colli femoris	
12.	symptomata ulceris oesophagi	

Завдання 5. Доповніть таблицю.

№	Singularis	Pluralis	Переклад (plur.)
1.	dolor	dolores	болі
2.		morbi	
3.	vulnus		
4.			виразки
6.			симптоми
7.	oedema		
8.		tumores	

Завдання 6. Перекладіть латинською мовою.

1.	виразка бронха	
2.	хвороби носа	
3.	абсцес легені	
4.	параліч ока	
5.	вивих коліна	
6.	набряк легені	
7.	злоякісна пухлина	
8.	доброякісна пухлина	
9.	рани голови	
10.	набряк головного мозку	
11.	симптоми астми	
12.	проста кіста кістки	
14.	симптоми виразки шлунка	
15.	перелом нижньої кінцівки	
16.	карцинома in situ шкіри	
17.	синдром середньої мозкової артерії	

Для приміток

Lectio secunda

Заняття 2

Тема: Суфіксальний спосіб творення у клінічній термінології

Мета: ознайомитися із суфіксальним способом творення складних клінічних термінів. Засвоїти основні іменникові та прикметникові суфікси, які вживаються в клінічній термінології. Навчитися утворювати, пояснювати та перекладати терміни, до складу яких входять суфікси.

У клінічній термінології афіксальні однокореневі прості слова можуть утворюватися за допомогою додавання суфікса (**alcoholismus**, і m), префікса (**mesencephalon**) або суфікса і префікса одночасно (**mesophlebitis, idis f**).

Суфіксальний спосіб творення – до основи (грецької або латинської) додається суфікс. За допомогою суфікса змінюється лексичне значення слова.

-oma – пухлина:

perhr- + **-oma** = perhroma

нирка + пухлина = пухлина нирки

-alis – відношення до названого в основі:

crani- + **-alis** = cranialis

череп + відношення до названого в основі = відноситься до черепа

У клінічній термінології для утворення іменників використовуються переважно грецькі корені (основи), для прикметників – як грецькі, так і латинські.

Суфіксальний спосіб творення іменників

корінь + суфікс¹

encephal + itis = encephalitis

енцефал + іт = енцефаліт

головний мозок + запалення = запалення головного мозку

Найбільш уживані суфікси іменників

Суфікс (форма Nom. Sing. та Gen. Sing)	Український еквівалент (називний та родовий відмінки)	Значення	Приклад	Пояснення
-itis, itidis f	-ит (-іт), -иту (-іту)	запалення	dermatitis, itidis f дерматит, у	запалення шкіри
-osis, is f	-оз, -озу	1) захворювання незапального характеру; відхилення від норми	neurosis, is f невроз, у	захворювання нервів
		2) підвищений	leucocytosis, is f	підвищений

¹ Для зручності будемо розглядати закінчення як складову суфікса.

		вміст формених елементів крові	лейкоцитоз, у	вміст лейкоцитів у крові
-oma, omātis n	-ома, -оми	пухлина	myoma, ātis n міома, и	м'язова пухлина
-ia, iae f	-ія, -ії	1) дія; процес	-pathia, ae f -патія, її	хвороба
		2) патологічний стан	pneumonia, ae f пневмонія, її	патологічний стан (запалення) легенів
-ismus, i m	-изм (-ізм), -изму (-ізму)	1) отруєння	botulismus, i m ботулізм, у	отруєння ботуліном
		2) патологічний стан, порушення функції (у бік підвищення)	pancreatismus, i m панкретизм, у	порушення функції підшлункової залози
-iasis, is f	-іаз, -іазу	порушення функції, патологічний стан	helminthiasis, is f гельмінтіаз, у	патологічний стан, пов'язаний з наявністю гельмінтів (червів)

Суфіксальний спосіб творення прикметників

Прикметники утворюються аналогічно до іменників.

основа + суфікс (з родовими закінченнями)

asthmat- + -icus, a, um = asthmaticus, a, um

астмат- + -ичний, a, e = астматичний, a, e

астма + відношення до названого в основі = відноситься до астми

Найбільш уживані суфікси прикметників

Лат. суфікс	Укр. суфікс	Значення	Приклад	Пояснення
Прикметники I–II відміни				
-īcus, a, um	-ичний	належить, відноситься до того, що названо в основі	lymphaticus, a, um лімфатичний	відноситься до лімфи (lymph – лімфа)
-ōsus, a, um	-озний	характерний, насичений багатий тим, що названо в основі	fibrosus, a, um фіброзний	багатий волокнами (fibra – волокно)

-oídeus, a, um	-подібний -оїдний	схожий на те, що названо в основі	pterygoideus, a, um крилоподібний	схожий на крило (pteryx – крило)
-ēus, a, um	-овий -ний	відноситься до того, що названо в основі (переважно з грецькими коренями)	pharyngeus, a, um глотковий	відноситься до глотки (pharynx – глотка)
-gēnus, a, um	-генний	1) породжений (походить від) тим, що названо в основі	odontogenus, a, um одонтогенний	походить від зуба
		2) породжує те, що названо в основі	cancerogenus, a, um канцерогенний	той, що викликає рак
Прикметники III відміни				
-alis, e -aris, e	-альний -арний	відноситься до того, що названо в основі	cerebralis, e церебральний (мозковий) articularis, e суглобовий	відноситься до мозку відноситься до суглоба
-bilis, e	-бельний -більний	пасивна здатність до дії	operabilis, e операбельний	може бути прооперований

Слід запам'ятати деякі **особливості** утворення клінічних термінів за допомогою суфіксації:

- Для позначення деяких органів людини може використовуватися як грецький корінь, так і латинський. Так, паралельно використовуються грецький **angi-** та латинський **vas-** на позначення терміна «судина», або грецький **colp-** та латинський **vagin-** із значенням «піхва» (colpitis = vaginitis – запалення піхви).
- Суфікс **-osis** використовується не лише для опису паталогічних станів, але і у нормальній анатомії: syndesmosis – сіндесмоз, з'єднання кісток; aroneurosis – апоневроз, щільна з'єднувальна пластинка, яка поєднує широкі м'язи з кістками чи іншими тканинами.
- Щодо вибору суфікса **-al-** чи **-ar-**: якщо основа закінчується на **-l** то використовується суфікс **-ar-** (scapula – scapularis), якщо останній приголосний основи **-r**, то вживається суфікс **-al-** (cerebrum – cerebralis). Це явище називається дисиміляцією.

Лексичний мінімум

myc(et)-	гриб, грибок
acutus, a, um	гострий
allergia, ae f	алергія
congenitus, a, um	природжений
coma, ātis n	кома
infarctus, us m	інфаркт
febris, is f	лихоманка
gangraena, ae f	гангрена
infantilis, e	дитячий

infectio, onis f	інфекція
infectiōsus, a, um	інфекційний
juvenīlis, e	юнацький
letālis, e	смертельний
exitus letalis	смертельний кінець
oedematosus, a, um	набряклий
phlegmone, es f	флегмона
purulentus, a, um	гнійний
rheumatismus, i m	ревматизм
senīlis, e	старечий
tuberculōsis, is f	туберкульоз
ulcerōsus, a, um	виразковий

Запам'ятайте терміни:

Кома (від грецьк. кома – глибокий сон) – стан глибокого пригнічення функцій центральної нервової системи, який характеризується втратою свідомості та відсутністю реакції на зовнішні подразники й розладом регуляції життєво важливих функцій організму.

Гангрена (від грецьк. gangraina) – вид некрозу, при якому омертвілі тканини або висихають, або розкладаються.

Флегмона (від грецьк. phlegma – вогонь, запалення) – гостре чітко не обмежене гнійне запалення клітковини.

Ревматизм (від грецьк. rheumatismos – течія, витікання рідини) – інфекційна хвороба, яка характеризується системним запаленням з'єднувальної тканини з переважною локалізацією у серцево-судинній системі

Туберкульоз (від лат. tuberculum) – інфекційна хвороба, при якій утворюються специфічні гранульоми у різних органах (переважно у легенях).

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає суфіксальний спосіб творення?
2. Перерахуйте найпоширеніші іменникові суфікси.
3. Які значення має суфікс -osis?
4. Назвіть значення суфікса -ismus.
5. Перерахуйте суфікси прикметників I-II відміни. Які значення їм притаманні?
6. Назвіть суфікси прикметників III відміни. Які значення їм властиві?
7. Які значення має суфікс -genus, a, um?

Завдання 1. Перекладіть клінічний термін українською. Вкажіть значення терміна.

1.	gigantismus	гігантизм	патологічний стан, що характеризується надмірним розміром тіла
2.	dermatosis		
3.	alcoholismus		
4.	onychia		
5.	pancreatitis		
6.	otitis		
7.	encephaloma		
8.	botulismus		
9.	virilismus		

10.	myositis		
11.	fibrosis		

Завдання 2. Утворіть клінічні терміни з наступним значенням.

1.	Запалення	носа	
2.		шлунка	
3.		мозкової оболонки	
4.		печінки	
5.		глотки	
6.	Пухлина	кістки	
7.		нирки	
8.		залози	
9.		хряща	
10.	Отруєння	грибами	
11.		нікотинном	
12.		йодом	
13.	Захворювання	хребців	
14.		шкіри	
15.		суглобів	
16.		психіки	
17.		м'язів	

Завдання 3. Перекладіть у Nom. та Gen. Sing. терміни.

№	Термін	Nom. Sing.	Gen. Sing.
1.	невроз		
2.	гінгівіт		
3.	апоневроз		
4.	псоріаз		
5.	міелоз		
6.	мікоз		
7.	одонтома		
8.	токсикоз		
9.	хейлоз		
10.	карцинома		
11.	карієс		
12.	інфантилізм		
13.	пневмонія		
14.	анурія		
15.	цисталгія		

Завдання 4. Доповніть таблицю.

	Латинський термін	Український термін	Пояснення
1.	scapularis, e	лопатковий	відноситься до лопатки

2.	spondylogenus, a, um		
3.	dentalis, e		
4.		сухожилковий	
5.	muscularis, e		
6.	embryonalis, e		
7.		виразковий	
8.		транспортабельний	
9.	capillaris, e		
10.	tuberculosus, a, um		
11.		кістозний	
12.		ревматоїдний	
13.	mastoideus, a, um		
14.		психогенний	
15.	phlegmonosus, a, um		

Завдання 5. Утворіть прикметники з наступним значенням.

1.	багатий/ насичений	виразками	
2.		волокнами	
3.		інфекцією	
4.		набряком	
5.		флегмоною	
6.	відноситься до (-eus, a, um)	гортані	
7.		фаланги	
8.		стравоходу	
9.		глотки	
10.		куприка	
11.	схожий на	дельту	
12.		ромб	
13.		крило (pteryx, ygis f)	
14.		корону (corona, ae f)	
15.		шило (stylus, i m)	
16.	відноситься до (-icus, a, um)	симптому	
17.		діабету	
18.		астми	
19.		алергії	
20.	відноситься до (-alis, e/ aris, e)	залози	
21.		черепа	
22.		ключиці	
23.		верхньої щелепи	
24.		бронхів	
25.	походить від	зуба	
26.		хребця	
27.		нерва	
28.	породжує	хворобу (path-)	

29.		рак	
-----	--	-----	--

Завдання 6. Узгодьте прикметник з іменником. Перекладіть термін українською.

1.	systema lymphatic__us, a, um	
2.	rhinitis allergic __us, a, um	
3.	neuralgia occipital __is, e	
4.	meningitis tuberculos__us, a, um	
5.	coma diabetic__us, a, um	
6.	gangraena infectios__us, a, um	
7.	exitus letal__is, e	
8.	phlegmone odontogen__us, a, um	
9.	oesophagitis phlegmonos __us, a, um	

Завдання 7. Перекладіть багатослівні терміни українською мовою.

1.	phlegmone laryngis	
2.	arteriitis senilis	
3.	coma traumaticum	
4.	rheumatismus muscularis	
5.	febris recurrens	
6.	allergia professionalis	
7.	arthritus rheumatica	
8.	luxatio traumatica	
9.	adenoma embryonale	
10.	gangraena cutis allergica	
11.	otitis purulenta acuta	
12.	infectiones congenitae	
13.	tuberculosis cutis ulcerosa primaria	
14.	morbis cordis rheumaticus acutus	
15.	laryngitis posterior chronica	
16.	paralysis cerebri infantilis	
17.	tumor odontogenus malignus	

Завдання 8. Перекладіть терміни латинською мовою.

1.	піогенна остеопатія
2.	бактеріальна інфекція
3.	туберкульоз легенів
4.	травматична спонділопатія
5.	лімфатичний набряк
6.	виразковий стоматит
7.	ректальний абсцес
8.	дитячий аутизм
9.	старечий психоз
10.	одонтогенні пухлини

Lectio tertia

Заняття 3

Тема: Префіксальний та префіксально-суфіксальний спосіб творення у клінічній термінології

Мета: Ознайомитися з префіксальним способом творення клінічних термінів. Засвоїти найпоширеніші префікси грецького походження. Навчитися пояснювати значення термінів, утворювати та перекладати терміни із грецькими префіксами.

Префіксальний спосіб творення – нове слово утворюється шляхом додавання префікса до основи. Префікси переважно вказують на розміщення у просторі (вище, нижче, перед) чи часі (до, після), кількість (багато, мало), міру вияву ознаки (надмірна, недостатня), спрямованість дії (вперед, назад), відсутність чи заперечення того, що вказано в основі.

Завдяки префіксу лексичне значення слова уточнюється, але не змінюється.

У медичній термінології використовуються префікси грецького та латинського походження. Слід пам'ятати, що грецькі префікси вживаються переважно в клінічній термінології, тоді як латинські – в анатомічній.

functio, onis f – функція	hyper- functio (гіперфункція) dys- functio (дисфункція) hypo- functio (гіпофункція)	надмірна функція розлад функції зниження функції
-------------------------------------	--	---

Якщо слово утворюється завдяки поєднанню префікса і суфікса, то такий спосіб творення називається **префіксально-суфіксальним**:

thyreo- щитоподібна залоза	hyper-thyre-osis гіпертиреоз	захворювання, пов'язане з підвищеною функцією щитоподібної залози
nephr- нирка	peri-nephr-itis перінефрит	запалення тканин навколо нирки

Слід запам'ятати деякі **особливості** вживання та перекладу термінів з префіксами.

1. Загальне правило: **грецькі префікси додаються до грецьких коренів, латинські – до латинських.**

Наприклад, із значенням «половина» є грецький префікс **hemi-** та латинський **semi-**. Відповідно, **hemiplegia** (грецький корінь – грецький префікс) – параліч половини тіла, **semicanalis** (латинський корінь – латинський префікс) – напівканал.

Однак є численні винятки – так звані **гібриди**: **epiduralis** (грецький префікс – латинський корінь) – епідуральний (над твердою мозковою оболонкою).

2. В клінічній термінології **грецькі** префікси переважно входять до складу **іменників**, а **латинські** – **прикметників**.

3. При приєднанні префікса до кореня у слові можуть відбуватися певні фонетичні зміни, які відображаються на письмі (Див. додаток № 4):

a-glossia, an-ophthalmia

4. При **перекладі** клінічного терміна, зазвичай, зміни відбуваються лише у закінченні:
endocarditis – ендокардит
5. Як зазначалося у занятті 1, щоб **пояснити** значення терміна, треба визначити значення усіх складових – кореня, префікса, суфікса:
paranephritis запалення (-itis) біля (para) нирки (neph)
6. Префікси можуть вступати у **синонімічні** та **антонімічні** відносини. Так, антонімічними є такі пари: **intra** (всередині) – **extra** (зовні); **supra** (над) – **infra** (під) тощо. Синонімами є **ante-** та **prae-**, **sub-** та **infra-**. Синонімія може виникати як в межах префіксів одного походження, так і між грецькими та латинськими префіксами.
7. Значення деяких латинських префіксів аналогічні до грецьких префіксів. Такі префікси називають **латино-грецькими дублетними префіксами**. Наприклад, значення «над чим-небудь» мають латинський префікс **supra-** та грецький **hyper-**; «між чим-небудь»: латинський **inter-** та грецький **meso-**.
8. Переклад термінів ускладнюється тим, що в медичній термінології кожної країни існують національні аналоги міжнародних термінів, які використовуються паралельно з ними. Так, термін submandibularis може перекладатися і як субмандібулярний, і як піднижньощелепний. Отже, для коректного вживання професійних термінів необхідно звертатися зі словниками.

Найпоширеніші грецькі та латинські префікси

Префікс	Значення	Приклад	Пояснення
<i>Грецькі префікси</i>			
a- (an-)	відсутність, заперечення	atonia (атонія)	відсутність тону
dys-	розлад, порушення	dystonia (дистонія)	розлад тону
eu-	норма, правильний, добрий	eupnoë (евпноє)	нормальне дихання
ecto- (exo-)	зовні, поза чимось	ectoderma (ектодерма)	зовнішній зародковий листок
endo-	всередині	endoderma (ендодерма)	внутрішній зародковий листок
mes(o)-	1) між чимось, середній; 2) середня оболонка; 3) брижа (з назвами внутрішньочеревних органів)	mesoderma (мезодерма) mesoarteriitis (мезоартеріїт) mesocolon (мезоколон)	середній зародковий листок запалення середньої оболонки артерії брижа ободової кишки
par(a)-	1) клітковина біля або навколо органа (з назвами внутрішніх	parotitis (паротит)	запалення білявушної залози

	органів); 2) схожість, подібність (з назвами захворювань);	paratyphus (паратиф)	хвороба, схожа на тиф
peri-	1) зовнішня оболонка (з назвою органа); 2) окістя (з кістками, зубами)	perimetrium (периметрій) periosteum (періост)	зовнішня оболонка матки окістя
hyper-	вище норми, підвищення	hypertonia (гіпертонія)	підвищений тонус
hypo-	1) нижче, під чимось; 2) зменшення, недостатність, нижче норми	hypoglossus (під'язиковий) hypotonia (гіпотонія)	під язиком знижений тонус
macro- megal-	патологічно великий, збільшення	megalosplenia (мегалоспленія)	збільшення селезінки
micro- oligo-	патологічно малий, зменшення, недостатня кількість	microcephalia (мікроцефалія) oligophrenia (олігофренія)	малий розмір голови слабоумство (букв. мало розуму)
poly-	численний, багато	polyodontia (поліодонтія)	(надто) багато зубів
hemi-	половина, пів-, напів-	hemiplegia (геміплегія)	параліч половини тіла
pan-	все, що відноситься до цілого	panplegia (панплегія)	параліч всього тіла
syn- (sym-)	зв'язок, з'єднання; разом	synostosis (синостоз) symbiosis (симбіоз)	з'єднання кісток співіснування
mono-	один	monoplegia (моноплегія)	параліч однієї кінцівки
di-	два	diplegia (діплегія)	параліч двох кінцівок
tri-	три	triplegia (триплегія)	параліч трьох кінцівок
tetra-	чотири	tetraplegia (тетраплегія)	параліч чотирьох кінцівок
Латинські префікси			
ante-, prae- (pre)	1) попередній за часом; 2) розташованість перед чим-небудь	praenatalis=antenatalis (передпологовий) antebrachium (передпліччя)	перед пологами частина руки від ліктьового суглоба до кисті (букв. перед плечем)
post-	1) після чогось; 2) розташованість позаду	posttraumaticus (посттравматичний) posthepaticus (постпечінковий)	після травми розташований позаду печінки
extra-	зовні, поза чимось	extracardialis	поза серцем

		(екстракардіальний, позасерцевий)	
intra-	всередині	intracranialis (інтракраніальний, внутрішньочерепний)	всередині черепа
infra-	нижче, під чимось	infraorbitalis (інфраорбітальний, підочноямковий)	під очною ямкою
sub-	1) під чимось; 2) ослаблення ознаки	sublingualis (сублінгвальний, під'язиковий) subacutus (підгострий)	під язиком помірно гострий
supra-	над чим-небудь	suprarenalis (супраренальний, наднирковий)	над нирками
super-	надмірний вияв ознаки	supersecretio (суперсекреція)	надмірна секреція
inter-	між чим-небудь	intercostalis (інтеркостальний, міжребровий)	між ребрами
retro-	за чим-небудь	retrosternalis (загрудинний)	за грудиною
multi-	численний, багато	multiformis (різноманітний)	характеризується численними формами

Запам'ятайте словотворчу модель!

Префікси із значенням оболонки органів

endo-	орган	-itis/ -osis	запалення/ захворювання	внутрішньої оболонки органа	endocarditis
peri-				зовнішньої оболонки органа	pericarditis
para-				клітковини біля органа	paranephritis
meso-				брижі, середньої оболонки органа	mesoarteriitis
pan-				всіх оболонок органа	pancarditis

Лексичний мінімум

anamnesis, is f
arrhythmia, ae f
asthenicus, a, um
diagnosis, is f
dolor, ōris m
flexio, ōnis f
habitus, us m

анамнез
аритмія
астенічний
діагноз
біль(-alg-)
загин
зовнішній вигляд

hypertensio, ōnis f	гіпертензія
insanabilis, e	невиліковний
insultus, us m	інсульт
multiplex, icis	множинний
myocardium, i n	міокард
reanimatio, ōnis f	реанімація, оживлення
remissio, ōnis f	ремісія
prognosis, is f	прогноз
transplantatio, ōnis f	трансплантація, пересадка
trauma, ātis n	травма

Запам'ятайте терміни:

Анамнез (від грецьк. ana-mnesis – згадка) – відомості, одержані про хворобу шляхом опитування самого хворого чи його оточення.

Астенічний (від грецьк. a-sthenia – відсутність сили) – стан, що характеризується підвищеною втомлюваністю, слабкістю, дратливістю.

Гіпертензія (від грецьк. hyper- та лат. tensio – напруг) – підвищений тиск у судинах, порожнистих органах та порожнинах організму. Іноді з подібним значенням вживається термін гіпертонія (Детальніше у занятті 5).

Діагноз (від грецьк. dia-gnosis – розпізнання) – медичний висновок про стан здоров'я людини чи причину смерті із застосуванням медичних термінів, що позначають захворювання (травми), їх форми, варіанти перебігу.

Окістя (син. періост) – оболонка кістки, яка складається з щільної волокнистої з'єднувальної тканини.

Прогноз (від грецьк. pro-gnosis – передбачення, знання наперед) – науково обґрунтоване припущення про подальший перебіг хвороби.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає префіксальний спосіб творення? Наведіть приклад.
2. У чому полягає префіксально-суфіксальний спосіб творення? Наведіть приклад.
3. Чи є закономірність у вживанні префіксів грецького чи латинського походження?
4. Наведіть приклади грецьких префіксів, які характеризують міру/ступінь вияву функції.
5. Наведіть приклад грецьких та латинських префіксів, які характеризують положення у просторі.
6. За якою моделлю утворюються клінічні терміни, які вказують на захворювання/запалення однієї з оболонок органу?
7. Наведіть приклади префіксів із часовим значенням.
8. Наведіть приклади дублетних префіксів.

Завдання 1. Перекладіть терміни українською мовою. Поясніть їхні значення.

№	Термін	Переклад	Пояснення
1.	mesogastrium	мезогастрій	брижа шлунку
2.	paranephritis		
3.	endoarteriitis		
4.	synostosis		
5.	panencephalitis		
6.	polyneuritis		
7.	parotitis		
8.	posttraumaticus, a, um		

9.	hyperfunctio		
10.	ectodermalis, e		
11.	monoarthritis		
12.	eucholia		

Завдання 2. Додайте латинський префікс, щоб утворити термін зі значенням.

1.	...clavicularis	надключичний
2.	...flexio	загин назад
3.	...cancer	передрак
4.	...acutus	підгострий
5.	...traumaticus	післятравматичний
6.	...cardiacus	позадусерцевий
7.	...venosus	внутрішньовенний
8.	...pharyngeus	заглотковий
9.	...vertebralis	міжхребцевий
10.	...luxatio	підвивих

Завдання 3. Додайте грецький префікс, щоб утворити термін зі значенням.

1.	...rhythmia	порушення серцевого ритму
2.	...arthritis	запалення всіх суглобів
3.	...pathia	відсутність емоцій
4.	...dactylia	зрощення пальців
5.	...cardium	навколосерцева сумка
6.	...odontitis	запалення окістя зуба
7.	...odontia	недостатня кількість зубів
8.	...phlebitis	запалення внутрішньої оболонки вен
9.	...allergia	захворювання, схоже на алергію
10.	...plasma	зовнішній шар цитоплазми
11.	...carditis	запалення всіх оболонок серця
12.	...onychia	патологічно великі нігті
13.	...cephalia	патологічно мала голова

Завдання 4. Підберіть протилежні за значенням терміни.

dyspnoë (пноë, es f - дихання)	
hypertonia	
ectoderma	
microglossia	
hypothyreosis	
oligodactylia	
aglossia	
eutrophia	
macrognathia	

Завдання 5. Утворіть терміни зі значенням (використовуючи грецькі префікси).

№	Значення	Термін
1.	тонус (-tonia): нормальний	
2.	...підвищений	
3.	...знижений	
4.	розлад тону	
5.	знижена функція щитоподібної залози	
6.	підвищена функція щитоподібної залози	
7.	середній мозок	
8.	запалення зовнішньої оболонки серця	
9.	запалення окістя	
10.	запалення середньої частини глотки	
11.	запалення білявушної залози	
12.	відсутність повік	
13.	відсутність очей	
14.	зрощення пальців	
15.	запалення зовнішньої оболонки матки	
16.	запалення внутрішньої оболонки матки	
17.	запалення тканин біля матки	
18.	запалення всіх бронхів	
19.	захворювання багатьох суглобів	
20.	запалення багатьох нервів	

Завдання 6. Перекладіть терміни латинською мовою, поясніть їхні значення.

№	Укр.	Лат.	Пояснення
1.	гіпотиреоз	hypothyreosis	знижена функція щитоподібної залози
2.	гіпертензія		
3.	періфлебіт		
4.	ендодерма		
5.	поліневрит		
6.	постнатальний		
7.	мезоколон		
8.	адактілія		
9.	внутрішньом'язовий		
10.	ендодерма		

11.	антепозиція		
12.	межребровий		
13.	суперсекреція		
14.	прекома		
15.	ретрофлексія		
16.	екстракорпоральний		
17.	інтравагінальний		
18.	підгострий		

Завдання 7. Перекладіть українською мовою.

1.	insultus cerebri	
2.	ulcera cutis	
3.	syndromum myelodysplasticum	
4.	myocarditis acuta	
5.	hypotonia oculi	
6.	arrhythmia cordis	
7.	synostosis posttraumatica	
8.	pneumonia bilateralis	
9.	habitus phthisicus	
10.	dysfunctio cerebri	
11.	diagnosis differentialis	
12.	fibrosis endocardialis	
13.	periodontitis traumatica	
14.	endocarditis septica	
15.	atonia oesophagi	
16.	dysostosis multiplex	
17.	paraproctitis subcutanea	
18.	pericarditis rheumatica	
19.	remissio therapeutica	
20.	allergia postvaccinalis	
21.	arthropathia psoriatica interphalangea	
22.	hyperostosis ossium cranii	

Завдання 8. Перекладіть латинською мовою.

1.	ремісія хвороби	
2.	хронічний параметрит	
3.	астенічний зовнішній вигляд	
4.	міжреброва невралгія	
5.	трансплантація легені	
6.	постінфекційний гіпотиреоз	
7.	антефлексія матки	
8.	анамнез хвороби	
9.	гіпертонічна хвороба	
10.	ендометріоз матки	

Lectio quarta

Заняття 4

Тема: Складні клінічні терміни. Кінцеві терміноелементи

Мета: ознайомитися з правилами утворення складних клінічних термінів. Засвоїти кінцеві ТЕ. Запам'ятати особливості вживання деяких кінцевих ТЕ. Навчитися визначати значення складних термінів і грамотно їх писати латинською мовою.

Складні клінічні терміни утворюються за допомогою складання кількох грецьких коренів (основ):

hepatocholecystitis – гепатохолецистит, запалення печінки і жовчного міхура
hepat- – печінка, **cholecyst-** – жовчний міхур, **-itis** – запалення

Кінцеві ТЕ мають найбільшу частотність, відтак, і найбільшу продуктивність. За допомогою одного кінцевого ТЕ утворюється низка однотипних термінів, побудованих за однаковою моделлю. До кінцевого ТЕ, який означає патологічний стан, тип оперативного втручання, захворювання, пухлину, спосіб обстеження або лікування та ін., додається кореневий ТЕ, який означає орган, тканину, частину тіла, клітину.

Схема утворення складного клінічного терміна:

корінь (основа) + (о) + кінцевий терміноелемент

З'єднувальний голосний -о- ставиться тоді, коли кінцевий терміноелемент починається з приголосного (див. Заняття 1).

Слід запам'ятати **особливості** вживання кінцевих терміноелементів, розглянутих у цьому занятті:

1. ТЕ **-uria** означає «наявність або підвищений уміст певних речовин у сечі» (наприклад, leucosyturia), однак може мати значення «стан сечі, характеристика сечі» (наприклад, polyuria). ТЕ **-aemia** означає «наявність або підвищений уміст певних речовин у крові» (наприклад, hydraemia), а також може означати «стан крові, характеристика крові» (наприклад, oligaemia). Зверніть увагу, що ТЕ **haemat-(кров)²** та **ur-(сеча)** вживаються на початку або всередині слова (наприклад, haematoma; uraemia).
2. ТЕ **haemat-** (кров), **py(o)-** (гній), **pneum-** (повітря, газ), **hydr³-** (вода) перед назвою органа (порожнини) вказують на наявність відповідної речовини в цьому органі (порожнині): pyaemia – піємія (гній у крові); haematuria – гематурія (кров у сечі).
3. ТЕ **-aesthesia**, здебільшого, вживається в неврології і означає «чутливість». Наприклад, anaesthesia – відсутність чутливості. «Чутливість» слід розуміти як здатність організму сприймати різні подразники зовнішнього і внутрішнього середовища, а також реагувати на них. Слід запам'ятати, що цей термін може

² Деякі початкові ТЕ мають кілька варіантів, тобто представлені повною або неповною основою (напр., haem- і haemat-; derm- і dermat-). Таке явище називається варіативністю ТЕ.

³ За допомогою початкового ТЕ **hydr-** утворюються назви **водянок** деяких органів (hydropericardium – водянка перикарда; hydrosalpinx – водянка маткової труби). Також ТЕ hydr- може означати й природну фізіологічну рідину в організмі (hydrocephalia – надлишкове накопичення цереброспінальної рідини в шлуночках мозку).

вживатися в іншому значенні: «обезболювання», що використовується для проведення пацієнту оперативних утручань, перев'язок і діагностичних маніпуляцій без болю.

4. ТЕ **-graphia**, у більшості випадків, означає рентгенологічне дослідження (angiographia – рентгенологічне дослідження судин), однак може означати і нерентгенологічний метод дослідження (electroencephalographia – графічна реєстрація біпотенціалів мозку), а також «той, що відноситься до письма» (dysgraphia – розлад письма). ТЕ **-gramma** має смисловий зв'язок з ТЕ **-graphia** і означає «рентгенограму», а також графічне зображення результатів дослідження.
5. ТЕ **-philia** має два різних значення: 1) схильність до чогось з боку людини (nustophilia – людина віддає перевагу ночі або темряві); 2) схильність до чогось як явище організму, що призводить до патологічного стану (haemophilia – схильність до кровотеч).
6. ТЕ **-therapia** (лікування) вказує на лікування за допомогою певних засобів, ТЕ **-iatria** (лікування) – на лікування певних груп хворих: hydrotherapia (лікування за допомогою води); paediatrics (лікування дітей).
7. ТЕ **-pathia**, як правило, означає не конкретне захворювання, а слугує для позначення загальних назв захворювань певного органа (nephropathia – загальна назва захворювань нирок).
8. ТЕ **-tonia** має два значення: 1) той, що відноситься до тонусу (dystonia – порушення тонусу організму); 2) той, що має відношення до тиску (hypertonia – підвищений тиск). Однак зараз у цьому значенні слід уживати ТЕ **-tensio** (hypertensio, hypotensio). Під гіпертонією і гіпотонією розуміють підвищений або понижений тонус м'язового шару стінки порожнистого органа або судини.
9. Кінцевий ТЕ **-cele** має значення «грижа». Грижа – це випинання органа або його частини через отвори в анатомічних утвореннях під шкіру, в міжм'язові простори або в порожнини.
10. ТЕ **-ptōsis** може вживатися як самостійний термін. Птоз – вроджене або набуте опущення верхньої повіки. У складі складного терміна даний ТЕ має значення «опущення органа».
11. ТЕ **-stomia** – утворення отвору хірургічним шляхом. Такий отвір може мати назву «стома», «свищ», «анастомоз». Свищ – загальна назва анастомозів і стом, утворених хірургічним шляхом.
12. Деякі ТЕ можуть бути як кореневими, так і кінцевими, наприклад: мегало/спленія = сплено/мегалія – збільшений розмір селезінки.
13. Термін **haemorrhagia** може вживатися самостійно і має значення «кровотеча».

Лексичний мінімум

amputatio, ōnis f	ампутація
dilatatio, ōnis f	розширення (-ectasia)
haemorrhagia, ae f	кровотеча (-rrhagia)
hernia, ae f	грижа (-cele)
resectio, ōnis f	резекція, вирізування (-ectomy)
ruptūra, ae f	розрив(-rrhexis)

Початкові терміноелементи

(вживаються для утворення клінічних термінів)

pu-	гній
haem(at)-	кров
hydr-	вода, водянка
pneum-	повітря, газ
salping-, -salpinx	маткова труба

Кінцеві терміоеlementи
(вживаються для *утворення* клінічних термінів)

-aemia, ae f	кров, стан крові
-uria, ae f	сеча, стан сечі
-aesthesia, ae f	чутливість
-graphia, ae f	рентгенологічне дослідження-gramma, atis n
1) рентгенограма	
	2) графічне зображення результатів дослідження
-algia, ae f	біль
-algesia, ae f	больове відчуття
-iatria, ae f	лікування (когось; чогось)
-therapia, ae f	лікування (чимось)
-cele, es f	грижа, випинання
-ectasia, ae f	розширення
-ectomy, ae f	вирізання
-malacia, ae f	розм'якшення
-megalia, ae f	збільшення
-necrosis, is f	некроз, омертвіння
-paresis, is f	парез, частковий параліч
-pathia, ae f	хвороба
-philia, ae f	схильність, патологічна схильність
-plasia, ae f	розвиток
-plegia, ae f	удар, параліч
-pnoë, es f	дихання
-rrhagia, ae f	кровотеча
-rrhexis, is f	розрив
-rrhoea, ae f	витікання
-rrhaphia, ae f	зшивання
-scopia, ae f	огляд, обстеження
-spasmus, i m	спазм
-stasis, is f	застій
-stenōsis, is f	стеноз, звуження
-stomia, ae f	виведення штучного свища
-tomia, ae f	розріз
-tonia, ae f	тонус
-trophia, ae f	живлення

!NB Указані нижче ТЕ можуть уживатися також як самостійні терміни:

Некроз (від грецьк. nekrosis – омертвіння, смерть) – омертвіння клітин і тканин у живому організмі, що супроводжується невідворотним припиненням їхніх функцій.

Стеноз (від грецьк. stenosis – звуження) – звуження трубчастого органа або його зовнішнього отвору.

Склероз (від грецьк. sclerosis – затвердіння) – затвердіння, ущільнення органа, зумовлене заміною його атрофованих функціональних елементів з'єднувальною тканиною.

Стаз (від грецьк. stasis – застій) – застій у просвіті судини або органа його фізіологічного вмісту.

Спазм (від грецьк. spasmos) – довільне скорочення поперечно-смугастих або гладких м'язів, що не супроводжується швидким розслабленням.

Парез (від грецьк. paresis – послаблення) – це зниження м'язової сили, яке призводить до обмеження обсягу рухомості.

Запам'ятайте терміни:

Ерготерапія (від грецьк. ergon – робота, therapia – лікування) – це розділ медицини, який вивчає засоби відновлення діяльності пацієнтів, що втратили рухову функцію кінцівок внаслідок перенесення тяжких захворювань неврологічного характеру (інсульт тощо).

Томографія (від грецьк. tomos – відрізок, шар; grapho – писати) – рентгенівський метод дослідження органів людини з отриманням на рентгенограмі пошарового зображення цих органів.

Стома (від грецьк. stoma – рот, отвір) – це створений оперативним шляхом зовнішній свищ порожнистого органа, тобто отвір, який з'єднує порожнистий орган із зовнішнім середовищем.

Резекція (від лат. resectio – відсічення) – хірургічна операція: видалення частини органа або анатомічного утворення, зазвичай із з'єднанням його збережених частин.

Дилатація (від лат. dilatatio – розширення) – стійке дифузне розширення якогонебудь порожнистого органа.

Руптура (від лат. ruptūra – розрив) – закрита травма органа або тканини з порушенням цілісності відповідного анатомічного утворення, викликана надмірним його розтягом при здавлюванні, ударі або пов'язана з розвитком у ньому патологічного процесу.

Батієстезія (від грецьк. batys – глибокий, -aesthesia – чутливість) – відчуття глибоких частин тіла: м'язів, суглобів, сухожилків тощо.

Питання для самоконтролю

1. Якою є схема утворення складних клінічних термінів?
2. Коли між ТЕ в складному терміні вживається з'єднувальний голосний –o-?
3. Назвіть різницю між ТЕ -plegia та -paresis?
4. Які значення має ТЕ -philia?
5. Яка різниця між ТЕ -therapia та -iatria?
6. Які значення має ТЕ -tonia?
7. Що таке томографія?

Завдання 1. Поясніть значення термінів.

1.	encephalosclerosis	
2.	neuropathia	
3.	angiectasia	
4.	haemostasis	
5.	cardiorrhexis	
7.	dermatonecrosis	
8.	myorrhaphia	
9.	dysaesthesia	
10.	hypotonia	
11.	hysterographia	
12.	amyotrophia	
13.	tenorrhexis	
15.	spasmophilia	
16.	monoparesis	

Завдання 2. Поясніть значення клінічних термінів, звертаючи увагу на різницю значень кінцевих терміноелементів.

1.	myoparesis	
----	------------	--

2.	myoplegia	
3.	ophthalmoparesis	
4.	ophthalmoplegia	
5.	cardiographia	
6.	cardiogramma	
7.	encephalographia	
8.	encephalogramma	
9.	myotomia	
10.	myectomy	
11.	hypotonia	
12.	hypotensio	

Завдання 3. Додайте ТЕ, яких не вистачає.

1.	лікування дітей	paed...
2.	лікування водою	...therapia
3.	відсутність тонусу	a...
4.	розм'якшення головного мозку	encephalo...
6.	підвищена чутливість	...aesthesia
7.	недостатній розвиток тканини або органа	hypo...
9.	водянка перикарда	...pericardium
10.	параліч м'язів шлунка	gastro...
11.	схильність до спазмів	spasmo...
13.	рентгенологічне дослідження судин	angio...
14.	тимчасова зупинка (відсутність) дихання	a...
15.	обстеження ока	...scopia
16.	лікування за допомогою рослин	phyto...
17.	розлад живлення	dys...
18.	прикріплення легені	pneumon...
19.	видалення м'яза	my...
21.	кровотеча з вуха	...rrhagia
22.	вирізання стравоходу	oesophag...
23.	зшивання суглоба	arthro...
25.	витікання гною	pyo...
26.	накладання свища на маткову трубу	...stomia
27.	зшивання сухожилка	ten...
28.	прикріплення селезінки	...pexia
29.	розрив матки	metro...
30.	частковий параліч м'язів ока	ophthalmo...

Завдання 4. Утворіть терміни з указаним значенням.

1.	рентгенологічне дослідження головного мозку	
2.	наявність гною в крові	
3.	звуження судин	
5.	підвищений тонус	

6.	відсутність тону	
7.	тонус м'язів	
8.	обстеження шлунка	
9.	розм'якшення кісток	
10.	водянка головного мозку	
11.	гній у матковій трубці	
12.	відсутність чутливості	
13.	головний біль	
14.	параліч повіки	
15.	омертвіння шкіри	
16.	звуження стравоходу	
17.	розвиток тканини	
18.	розлад живлення	
20.	схильність до кровотеч	
21.	рентгенографія спинного мозку	
22.	спазм м'яза	
23.	витікання з вуха	
26.	прикріплення нирки	
27.	накладення свища на жовчний міхур	
28.	зшивання матки	
29.	витікання з вуха	
30.	розрив суглоба	
31.	зшивання селезінки	
33.	відсутність м'язової сили	
34.	опущення нирки	
35.	збільшення пальців	
36.	шлункова кровотеча	
37.	розширення судин	
38.	випинання (грижа) шлунка	

Завдання 5. Утворіть терміни.

а)	обстеження:	носа	
		бронхів	
		сечового міхура	
		стравоходу	
		гортані	
		вуха	
		шлунка	
б)	рентгенологічне дослідження	судин	
		нирок	
		жовчного міхура	
		головного мозку	

		вен	
в)	чутливість	підвищена	
		розлад	
		відсутність	
г)	параліч	ока	
		сечового міхура	
		шлунка	
		серця	
г)	розріз	живота	
		м'яза	
		сухожилка	
		залози	
		ободової кишки	
		вени	
		кістки	
		сечового міхура	
		нерва	
		суглоба	
д)	видалення (вирізання)	вени	
		нирки	
		маткової труби	
		хряща	
		нерва	
		жовчного міхура	
		матки	
е)	зшивання	селезінки	
		судини	
		сухожилка	
		нерва	
		нирки	
		матки	

Завдання 6. Перекладіть терміни українською мовою.

1.	sclerōsis angiogēna	
2.	myotonia congenita	
3.	amyotrophia spinalis	
4.	hydraemia pathologicā	
5.	nephrosclerosis hypertonicā	
6.	ruptura cordis	
7.	polyuria psychogēna	
8.	cardiomyopathia hypertrophica	
9.	hypotensio (hypertensio) arteriālis	
11.	encephalopathia hypertonica	
12.	osteodysplasia fibrosa	

Lectio quinta

Заняття 5

Тема: Складні клінічні терміни. Початкові терміноелементи

Мета: засвоїти початкові терміноелементи. Уміти розрізняти схожі за написанням, але різні за значенням ТЕ.

Запам'ятайте **особливості** вживання деяких початкових терміноелементів, розглянутих у цьому занятті:

1. У термінах, які позначають **трансплантацію** (пересадку органів або тканин) або **пластику** (оперативне відновлення форми або функцій органа), слід розрізняти значення початкових ТЕ:
  - **auto-** (*сам*) + transplantatio – пересадка власних органів або тканин;
  - **allo-** (*інший*) (або **homo-**) + transplantatio; alloplastica, homoplastica – пересадка органів або тканин від людини до людини;
  - **iso-** (*рівний*) + transplantatio – пересадка органів або тканин від організмів, ідентичних у генетичному відношенні;
  - **im-** + plantatio – вживлення чужих організму матеріалів (пластмаса, метал та ін.) та імплантів живої природи (хрящі, кістки, клапани);
  - **xeno-** (або **hetero-**) (*чужий, інший*) + transplantatio; xenoplastica, heteroplastica – пересадка органів або тканин від тварини до людини.
2. Після ТЕ **tachy-** (**швидкий**), **brady-** (**повільний**), **poly-** (**багато**) з'єднувальний голосний -o- не вживається, навіть якщо кінцевий ТЕ починається з приголосного звука: tachycardia, bradycardia, polymyositis.
3. ТЕ **leuc-** (**білий**), **erythr-** (**червоний**), **melan-** (**чорний**) можуть вживатися на позначення відповідних різновидів клітин: лейкоцитів, еритроцитів, меланоцитів. У терміні частина -cyt- може випадати: leucocytopenia=leucopenia; melanocytoma=melanoma.
4. ТЕ **-opia**, **-opsia** входять до складу офтальмологічних термінів і мають значення патології зору. Слід запам'ятати терміни, значення яких важко визначити, виділивши їхні складові ТЕ: *hypermetropia* – *далекозорість і туопія* – *короткозорість*.
5. ТЕ **-penia** означає понижений уміст формених елементів крові, тоді як **-osis** – підвищений уміст формених елементів крові (див. Заняття 2):
  - erythrocytōsis – erythrocytopenia
  - thrombocytōsis – thrombocytopenia (thrombopenia).
  - lymphocytōsis – lymphocytopenia
  - leucocytōsis – leucocytopenia (leucopenia).
6. Слід розрізняти схожі за написанням і вимовою ТЕ, які мають різне значення:
  - **isch-** – затримка (ischaemia – ішемія (затримка крові)); **-ischi-** – сідничний (ischialgia – ішіальгія (біль сідничного нерва));
  - **hydr-** – вода (hydrophobia – гідрофобія (страх води)); **hidr-** – піт (hidradenoma – гідраденома (пухлина потової залози));
  - **poly-** – багато (polymyositis – поліміозит (запалення багатьох м'язів)); **polio-** – сірий (poliomyelitis – поліомієліт (запалення сірої речовини спинного мозку));
  - **sten-** – звуження (stenocardia – стенокардія (звуження серця)); **-sthen-** – сила (asthenia – астенія (безсилля));
  - **hemi-** – напів-, половина (hemialgia – геміалгія (біль половини тіла)); **haem-** – кров (haemophilia – гемофілія (схильність до кровотечі)).

грецькі корені

sphygm-

пульс

початкові терміоеlementи

aetio-	причина
allo-	інший, другий
auto-	сам, власний
brady-	повільний
tachy-	швидкий
cryo-	холодний
thermo-	теплий
cyan-	синій
erythr-	червоний, відноситься до еритроцитів
glyc-	солодкий, цукор
hetero-, xeno-	другий, різний
hidr-	піт
homo-, homeo-	подібний
isch-	затримка
ischi-	сідничний (нерв)
iso-	рівний, однаковий
lepto-	м'який
leuc-	білий, відноситься до лейкоцитів
	жир
melan-	чорний, відноситься до меланоцитів
	тмух-слиз
ortho-	прямий
rachy-	твердий
polio-	сірий, сіра речовина
xanth-	жовтий
xero-	сухий

кінцеві терміоеlementи

-lŷsis, is f	руйнування, розпад
-metria, ae f	вимірювання
-opia (-opsia), ae f	зір, очі
-penia, ae f	недостатня кількість формених елементів крові
-plastіca, ae f	оперативне відновлення, пластична операція

Запам'ятайте терміни:

Етіологія (від грецьк. aitia – причина, logos – наука) – 1) наука про причини й умови виникнення хвороб; 2) причина виникнення хвороби або патологічного стану.

Шизофренія (від грецьк. schizo – розколювати, розділяти, phren – розум) – ендогенна психічна хвороба з безперервним перебігом, що проявляється зміною особистості (зниження активності, емоційна спустошеність, аутизм, втрата єдності психічних процесів, порушення мислення) і різними продуктивними симптомами (марення, галюцинації, афективні розлади та ін.).

Ортопедія (від грецьк. orthos – прямий, paideia – виховання) – галузь клінічної медицини, що вивчає хвороби і деформації опорно-рухового апарату і розробляє методи їхньої діагностики, лікування і профілактики.

Цианоз (від грецьк. cyan- + -osis) – синюшний відтінок шкіри та слизових оболонок, зумовлений недостатньою насиченістю крові киснем.

Питання для самоконтролю

1. Перерахуйте відомі вам різновиди пластичних операцій та трансплантацій. Поясніть їхні значення.
2. Чи є різниця між ксенотрансплантацією та гетеротрансплантацією?
3. Які значення має початковий ТЕ leuc-?
4. Назвіть початкові ТЕ, які позначають колір.
5. Які значення має початковий ТЕ polio-?
6. Назвіть початкові ТЕ із значенням фізичних характеристик.
7. Які ТЕ вказують на понижений/підвищений уміст формених елементів крові?

Завдання 1. Поясніть значення термінів.

1.	leucopenia	
2.	xerostomia	
3.	oligophrenia	
4.	polysplenia	
5.	xenoplastica	
6.	tachycardia	
7.	thermometria	
8.	xanthopsia	
9.	pachymeningitis	
10.	ischuria	
11.	ischialgia	
12.	isotransplantatio	
13.	myopia	
14.	cytolysis	

Завдання 2. Утворіть терміни з указаним значенням.

1.	бачення предметів у жовтому кольорі	
2.	повільне серцебиття	
3.	прискорене серцебиття	
4.	білокрів'я	
5.	вимірювання грудної клітки	
6.	несправжня анемія	
7.	запалення сірої речовини спинного мозку	
8.	синій колір сечі	
9.	сухість ока	
10.	слизовий набряк	
11.	наявність жиру в крові	
12.	руйнування крові	
13.	затримка крові	
14.	вимірювання пульсу	
15.	недостатність еритроцитів у крові	
16.	пухлина потової залози	
17.	наука про причини	
18.	вимірювання тепла (температури)	

19.	недостатя кількість еритроцитів у крові	
20.	оперативне відновлення суглобів	

Завдання 3. Напишіть терміни латинською мовою і поясніть їхнє значення.

1.	кріотерапія		
2.	ціанопсія		
3.	етіологія		
4.	алопластика		
5.	меланодонтія		
6.	ортопное		
7.	ішурія		
8.	гіперметропія		
9.	гідрофобія		
10.	поліаденіт		
11.	кріоанестезія		
12.	пахідактилія		
13.	лейкопенія		

Завдання 4. Перекладіть терміни українською мовою.

1.	leucosis chronica	
2.	melanōma pulmōnum	
3.	erythroderma neonatale	
4.	melanoma in situ labii	
5.	syphilis primaria latens	
6.	poliomyelitis paralytica acuta	
7.	xerophthalmia epithelialis	
8.	ischuria acuta	
9.	melanoma benignum meatus acustici externi	
10.	tachypnoe hysterica	

Завдання 5. Перекладіть латинською мовою.

1.	внутрішній геморагічний пахіменінгіт	
2.	печінкова псевдогемофілія	
3.	гострий епідемічний поліомієліт	
4.	ціаноз новонародженого	
6.	бактеріальний лептоменінгіт	
7.	психогенна тахікардія	
8.	дитяча мікседема	
9.	природжена пахіоніхія	
10.	гострий спінальний поліомієліт	
11.	злоякісна меланома верхньої губи	
12.	ішемічна хвороба серця	
13.	етіологія хвороби	

Lectio sexta

Заняття 6

Тема: Вступ до фармацевтичної термінології. Структура фармацевтичного терміна.

Мета: отримати уявлення про основні поняття, які використовуються в загальній рецептурі. Засвоїти поняття «тривіальна назва» лікарського препарату. Вивчити правила використання великої літери в фармацевтичних назвах. Засвоїти поняття «частотний відрізок». Вивчити частотні відрізки першого заняття.

Фармацевтична термінологія – термінологія, яка використовується у фармації (від грецьк. «pharmakon» – ліки) – галузі науки, що присвячена виготовленню, стандартизації, дослідженню, зберіганню і відпуску лікарських засобів, в застосовуються для діагностики, профілактики і лікування захворювань. Протягом багатьох століть у європейській медицині в назвах лікарських засобів традиційно використовується латинська мова.

Основні фармацевтичні поняття

Лікарська сировина – частини рослин, органи тварин, а також продукти мінерального, бактеріального і грибкового походження.

Лікарська речовина – хімічна сполука, яка використовується в якості лікарського засобу. Лікарські речовини отримують шляхом хімічного синтезу з лікарської сировини за допомогою спеціальної обробки.

Лікарський засіб (ліки) – речовина або суміш речовин природного або хімічного походження, що застосовується для діагностики, лікування або профілактики захворювань.

Лікарська форма – форма, якої надають лікарському засобу для найбільш зручного практичного застосування. Лікарські форми поділяють на:

- рідкі (розчини, настої, відвари, настоянки, рідкі екстракти, емульсії, суспензії, лініменти, мікстури, лікарські сиропи);
- м'які (мазі, пасти, пластирі);
- тверді (таблетки, драже, порошки, супозиторії, гранули).

Один і той самий лікарський засіб може випускатися у різних лікарських формах.

Докладніше про лікарські форми див. Додаток № 12.

Лікарський препарат – лікарський засіб у вигляді певної лікарської форми (твердої, рідкої і т. д.).

Тривіальні назви лікарських засобів

Лікарські засоби, що є хімічними речовинами, можуть мати:

- **хімічну** назву, що повністю відображає хімічну структуру речовини;
- **умовну**, або **тривіальну** назву (від лат. *trivialis*, *e* – звичайний, буденний), що не відтворює хімічного складу препарату, але є зручною для використання в практичній діяльності.

Наприклад:

умовна назва: Анальгін

хімічна назва: 2,3-діметил-4-метиламіно-піразолон-5-N-метансульфонат натрію

До тривіальних назв належать **міжнародні непатентовані назви (МНН)**, які рекомендуються Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я, затверджуються національними офіційними органами охорони здоров'я і використовуються в національних та міжнародних фармакопеях. Під такими назвами ліки відомі в усьому світі; ці назви не патентуються і призначені для вільного використання всіма виробниками лікарських препаратів.

Також існують **торгові назви**, які є комерційною власністю фармацевтичної фірми, що виробляє ліки. Ці назви патентуються.

Один і той самий препарат, який виробляють різні фірми, може мати велику кількість торгових назв. Наприклад, флуконазол продається під назвами дифлюкан, мікосист, медофлюкан, форкан та ін. Деякі лікарські засоби мають більше ніж 100 торгових назв (наприклад, вітамін B12).

Державна Фармакопея України, перше видання якої вийшло друком у 2001 р., містить інформацію про українські, латинські та міжнародні англійські назви препаратів.

Запам'ятайте **особливості** побудови фармацевтичних термінів:

1. Більшість латинських назв лікарських засобів – це іменники другої відміни середнього роду з закінченням **-um** у **Nom.** та **-i** у **Gen.**: *Ampicillinum*, *i n.* Наголос у таких термінах завжди ставиться на передостанній склад. Українські назви даних лікарських засобів – транслітеровані назви без закінчення **-um**: ампіцилін.
2. Латинські назви лікарських засобів і лікарських рослин пишуться з великої літери: *Raunatinum* (раунатин), *Crataegus* (глід).
3. Деякі латинські назви лікарських засобів II відміни середнього роду закінчуються на **-ium**. Вони відповідають українським назвам на **-ій**, **-форм**: *натрій* – *Natrium*, *хлороформ* – *Chloroformium*. Форма родового відмінка таких іменників закінчується на **-ii**: *Chloroformii* (перша «i» – кінцевий голосний основи).
4. Рідко зустрічаються назви закордонних препаратів на **-a**: *Levodopa*, *Methyldopa*. Ці іменники відмінюються за I відміною. Українські назви на **-за** передаються в латинській мові іменниками середнього роду: глюкоза – *Glucosum*, лідаза – *Lydasum*.
5. Торгові назви лікарських засобів повинні писатись так, як вони запатентовані, часто без латинських закінчень. Однак у рецептах відбувається їхня умовна латинізація – у формі родового відмінка вони записуються з закінченням **-i**: *Magurool* – *Maguroli*.
6. У назвах лікарських препаратів на першому місці пишеться лікарська форма: *solutio* (розчин), *unguentum* (мазь), *tinctura* (настоянка) і т. д.
7. Велика кількість фармацевтичних термінів мають у своєму складі часто повторювані структурні відрізки, які прийнято називати «частотними відрізками». Знання частотних відрізків допоможе орфографічно правильно писати складні фармацевтичні терміни, а також розуміти загальне значення деяких із них.

Частотний відрізок – це структурний компонент фармацевтичного терміна, який має фіксоване значення і написання.

Anaesthesinum (an – відсутність, aesthes – чутливість) – анестезуючий препарат; той, що усуває чутливість

Cardiovalenum (cardi – серце) – серцевий препарат

Aethazolum – препарат, що містить етильну групу (aeth-) та азот (-az-)

8. Частотні відрізки визначають також значення прикметників, що характеризують лікарські засоби за їхньою фармакологічною дією:

analgeticus, a, um – болезаспокійливий (an- – відсутність, alg- – біль);

antipyreticus, a, um – жарознижуючий (anti- – проти, pyr- – жар).

За допомогою цих прикметників утворюються назви груп лікарських засобів за фармакологічною дією. У цих назвах прикметники можуть уживатися з іменником *remedia* (Nom. pl. від іменника *remedium*, *i n.* – лікарський засіб) – «лікарські засоби», а також самостійно, без іменника. В обох випадках прикметник узгоджується з іменником *remedia*:

(remedia) spasmolytica – спазмолітики, спазмолітичні (лікарські засоби)
Докладніше див. Додаток № 8.

9. У багатьох фармацевтичних термінах, які складаються з кількох слів, неузгоджене означення (іменник у Gen.) перекладається українською мовою як прикметник:
oleum Vaselīni – вазелінова олія (букв. олія вазеліну)
unguentum Tetracyclīni – тетрациклінова мазь (мазь тетрацикліну)

Лексичний мінімум

emplastrum, i n	пластир
emulsum, i n	емульсія
oleum, i n	олія
pasta, ae f	паста
pulvis, ěris m	порошок
solutio, ōnis f	розчин
spirītus, us m	спирт
suppositorium, i n	супозиторій (свічка)
tabuleta, ae f	таблетка
unguentum, i n	мазь
aethylīcus, a, um	етиловий
bactericīdus, a, um	бактерицидний
compositus, a, um	складний
isotonicus, a, um	ізотонічний
obductus, a, um	покритий оболонкою
oleōsus, a, um	олійний
ophthalmīcus, a, um	очний
spasmolytīcus, a, um	спазмолітичний
spirituōsus, a, um	спиртровою

частотні відрізки

-aeth-	етильна група
-meth-	метильна група
-phen-	фенильна група
-form-	похідні мурашиної кислоти (Acīdum formicīcum)
-andr-, -test-, -vir-	препарати чоловічих статевих гормонів
-oestr-	препарати жіночих статевих гормонів
-asa, -asum, -(en)zym-	ферментні препарати
-cillin-	антибіотики-пеніциліни
-cycl-; -cyclin-	цикл, коло; антибіотики, похідні тетрацикліну
-mycin-	антибіотики групи стрептоміцину
-cyt-	цитостатики (вбивають ракові клітини);
-cain-	місцевий анестетик
-morph-	похідні морфіну
-pyr-	жар
-cid-	вбивати, антимікробний
-camph-	наявність камфори
-ephedr-	хвоя
-phyll-	лист
-the(o)-	чай

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення наступних понять: «лікарська сировина», «лікарська речовина», «лікарський засіб», «лікарська форма», «лікарський препарат».
2. Що таке «міжнародні непатентовані назви лікарських засобів» і «торгові назви лікарських засобів»?
3. За якою відміною відмінюються назви більшості лікарських засобів у латинській мові?
4. Дайте визначення поняттю «частотний відрізок».

Завдання 1. Прочитайте, виділіть частотні відрізки та вкажіть їхнє значення.

1	Erythromycinum	
2	Dicainum	
3	Pyrantelum	
4	Synoeströlum	
5	Lidocainum	
6	Anaesthesolum	
7	Phenobarbitalum	
8	Theobrominum	
9	Cholenzymum	
10	Streptomycinum	
11	Laevomycetinum	
12	Streptocidum	
13	Euphyllinum	
14	Ephedrinum	

Завдання 2. Напишіть латинською мовою назви лікарських засобів, вкажіть їхні значення.

№	Укр. назва	Лат. назва	Значення відрізка
1	циклоферон		
2	пірамінал		
3	анальгін		
4	пеніцилін		
5	новокаїн		
6	ацикловір		
7	пірацетам		
8	пентоксифілін		
9	фентоламін		
10	кетамін		
11	циклодол		
12	естрадіол		
13	морфін		
14	парацетамол		
15	етимізол		
16	теофілін		
17	ксероформ		

18	цитарабін		
19	неоміцин		
20	тетрациклін		

Завдання 3. Перекладіть латинською мовою.

1	мазь анестезину	
2	порошок піперациліну	
3	спиртовий розчин левоміцетину	
4	синестрол у таблетках	
5	кордіамін в ампулах	
6	олійний розчин нітрогліцерину	
7	таблетки «Аллохол», вкриті оболонкою	
8	інсулін для ін'єкцій	
9	етиловий спирт	
10	спазмолітики	
11	вагінальна свічка кліндаміцину	
12	олійна емульсія	
13	складний пластир	

Завдання 4. Перекладіть терміни у Nom. Sing. і Gen. Sing.

		Nom. Sing.	Gen. Sing.
1	парацетамол у таблетках		
2	етиловий спирт		
3	ізотонічний розчин		
4	очна мазь гідрокортизону		
5	бактерицидний пластир		
6	порошок пірацетамау		
7	розчин камфори для зовнішнього вживання		

Завдання 5. Перекладіть терміни латинською мовою, враховуючи особливості перекладу неузгодженого означення.

1	тобраміцинова мазь	
2	очна дитетрациклінова мазь	
3	гідрокортизонова мазь	
4	синтоміциновий лінімент	
5	вазелінова олія	

Для приміток

Lectio septima

Заняття 7

Тема: Рецепт та його структура. Скорочення в рецепті.

Мета: Ознайомитися з поняттям «рецепт». Знати основні вимоги щодо його оформлення. Засвоїти правила написання рецептів. Розуміти та вміти вживати абрєвійовані вирази у рецепті.

Рецепт

Рецепт (від лат. *recipere* – одержувати) – це медичний документ, який містить письмове звернення лікаря до фармацевта про виготовлення і видачу ліків у певному дозуванні та вказівки хворому щодо способу вживання ліків.

Рецепт є юридичним документом, написання та використання якого регулюється згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я України № 360 «Про затвердження Правил виписування рецептів та вимог-замовлень на лікарські засоби і виробу медичного призначення» від 19.07.2005.

Основні вимоги до рецептів:

- Рецепти виписуються на спеціальному рецептурному бланку, форма якого затверджена законодавчо, та виготовляються друкарським способом (Див. Додаток № 9).
- Назва лікарського засобу, його склад, лікарська форма, звернення лікаря до фармацевтичного працівника про виготовлення та видачу лікарських засобів пишуться латинською мовою.
- Використання латинських скорочень дозволяється тільки відповідно до прийнятих у медичній і фармацевтичній практиці.
- Вказівки щодо використання ліків пишуться державною мовою або мовою міжнародного спілкування.
- Рецепти виписуються чітко і розбірливо з обов'язковим заповненням належної інформації, передбаченої формою бланка Рецепта.

Правила оформлення латинської частини рецепта:

1. Латинська частина рецепта починається словом *Recipe* і закінчується словом *Signa*.
2. Орфографічні помилки у тексті рецепта не допускаються!
3. Початок рецептурного рядка після *Recipe*, а також назви лікарських засобів та лікарських рослин всередині рядка пишуться з великої літери.
4. Кожен лікарський засіб записується на окремому рядку. Якщо назва лікарського засобу не вміщується в один рядок її переносять на наступний, з відступом вправо. Під словом *Recipe* залишається вільне поле для того, щоб фармацевт міг вказати ціну.
5. Після *Recipe* йде або назва лікарського засобу, або лікарської форми у *Gen.* або *Acc.* однини чи множини.
6. Праворуч від назви лікарського засобу вказується його кількість.

Позначення кількості (дозу) лікарських засобів

- Тверді та сипкі лікарські засоби вимірюються у грамах (слово «грам» не пишеться). Доза позначається у формі десяткового дробу: 1 грам – 1,0; 1 дециграм – 0,1; 1 сантиграм – 0,01; 1 міліграм – 0,001.
- Рідкі лікарські засоби вимірюються у мілілітрах: вказується число та ml: 15 ml, 0,5 ml
- Якщо рідкого засобу менше 1 мл, то його доза позначається у краплях: слово крапля пишеться в *Acc. Sing.* – **guttam**, або *Acc. Plur.* – **guttas**. Кількість крапель вказується римськими цифрами: *guttam I, guttas VIII*.

- Деякі антибіотики вимірюються у біологічних одиницях дії: вказується тисяча чи мільйон **ОД** (IU – у англомовних країнах): 25000 ОД.
  - Якщо декілька інгредієнтів виписуються в однаковій кількості, то після останнього з них перед дозою пишеться **ana** (по, порівну).
  - Якщо формотворча речовина додається до певної кількості вживається прийменник **ad** (до).
  - Якщо не вказується точна кількість ліків, вживається вираз **quantum satis** (скільки достатньо).
7. Після переліку лікарських засобів подається інформація для фармацевта щодо приготування або видачі лікарських засобів – стандартні рецептурні фрази: *Misce, fiat unguentum. Da tales doses numero 10.*
8. Останнім латинським словом у рецепті є *Signa*. Після цього українською мовою пишуться вказівки для хворого (Напр.: Приймати тричі на добу).

Recipe: Analgini

Paracetamoli ana 0,2
 Misce, fiat pulvis.
 Da tales doses numero 10.
 Signa: По 1 порошку при
 головному болі.

Візьми: Анальгін

Парацетамолу по 0,2
 Змішай, нехай утвориться
 порошок
 Видай такі дози числом 10.
 Познач: По 1 порошку при
 головному болі.

Додаткові написи:

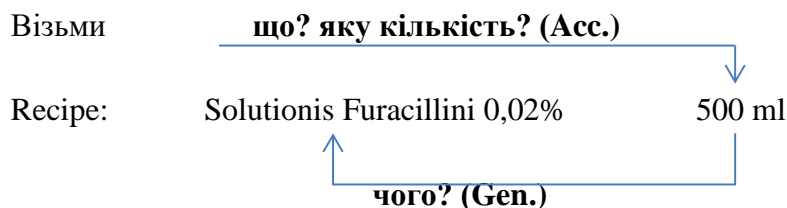
Якщо необхідно терміново виготовити лікарський засіб, то на рецепті вказується **Cito!** (швидко!) або **Statim!** (негайно!)
 Якщо необхідно повторно видати той самий засіб, то вказується **Repete!** (повтори).

Дві моделі рецептурного пропису

1 модель.

Якщо вказується кількість лікарського засобу, то після Recipe назва лікарської форми або лікарського засобу пишеться у Gen.

Такий спосіб рецептурного пропису є найпоширенішим.

2 модель.

Якщо дозування лікарського засобу не вказано, а відпускається він у готовій стандартизованій лікарській формі (таблетки, супозиторії), то після Recipe назва лікарської форми пишеться в Acc., а назва лікарського засобу пишеться у Gen. У такому прописі зазвичай вказується число таблеток чи супозиторіїв, яку треба взяти.

Комерційні (торгові) назви лікарських засобів із складним (багатокомпонентним) складом пишуться у лапках і ставляться у Nom. Sing.

При виписуванні супозиторіїв, які складаються з однієї діючої лікарської речовини, її назва приєднується за допомогою приймника cum (з) у Abl.

Візьми:	→ що? (Acc.)	→ чого? (Gen.)	якою
		→ які? («Nom. Sing.»)	→ кількістю?
		→ з чим? (cum+Abl.)	
Recipe:	Tablettas	Analgini	numero 10
	Suppositoria	«Flurenzidum» 0,1	numero 10
	Suppositorium	cum Ichthyolo	numero 10

Прийменники у фармацевтичній термінології

У фармацевтичній термінології прийменники

Відмінкові закінчення Acc. та Abl.

Accusativus		Ablativus	
Sing.	Plur.	Sing.	Plur.
I	-am	-as	-is
II	-um	-os/-a*	-is
III	-em (-im**)	-es	-ibus
IV	-um	-us	-ibus
V	-em	-es	-ebus

* Для іменників середнього роду II відмвни

** Для іменників грецького походження на -sis, is f (dosis, is f; tussis, is f)

Скорочення у рецепті

(Для самостійного опанування)

У рецепті дозволяється використовувати скорочення (аббревіацію).

1. Скорочуються назви лікарських форм, органів рослин, рецептурні фрази та вирази.

Назви лікарських засобів або лікарських рослин скорочувати не можна!

2. Скорочують слово до першої приголосної (**folium – fol., tabuletta – tab.**), якщо кілька приголосних ідуть підряд, скорочення закінчують на останній (**extractum – extr., infusum – inf.**).

3. У рецептурних виразах скорочення відбувається до однієї літери: **M. D. S.** (Misc. Da. Signa); **D. t. d. N.** (Da tales doses numēro).

Основні скорочення

(Розширений перелік – у Додатку № 10)

Скорочення	Повна форма	Переклад
āā	ana	по, порівну
ggt., ggtts	gutta, guttas	крапля, краплі
obd.	obductus	покритий оболонкою
ol.	oleum	олія
sol.	solution	розчин
sup.	suppositorium	супозиторій
tab.	tabuletta	таблетка
t-ra, tinct.	tinctūra	настоянка
ungu.	unguentum	мазь

D.	Da	Видай
D. t. d. N.	Da tales doses numero	Видай такі дози числом
M.	Misce	Змішай
M. f.	Misce, fiat...	Змішай, нехай утвориться
Rp.	Recipe	Візьми
S.	Signa	Познач

Лексичний мінімум

ampūlla, ae f	ампула
aqua, ae f	вода
capsūla, ae f	капсула
dragee	драже
gutta, ae f	крапля
suspensio, ōnis f	суспензія
tinctūra, ae f	настоянка
aquosus, a, um	водний
destillatus, a, um	дистильований
gelatinōsus, a, um	желатиновий
rectalis, e	ректальний
vaginalis, e	вагінальний

Назви рослин та лікарських засобів

Belladonna, ae f	беладона
Cacao (невідм.)	какао
Camphora, ae f	камфора
Convallaria, ae f	конвалія
Ichthyolum, i n	іхтіол
Mentha, ae f	м'ята
sacchārum, i n	цукор
Valeriāna, ae f	валеріана

Питання для самоконтролю

1. Що таке рецепт?
2. Якими є основні вимоги до рецепту?
3. Назвіть основні моделі рецептурного пропису.
4. Як оформлюється латинська частина рецепту?
5. Назвіть способи позначення дозування у рецепті.

Завдання 1. Перекладіть латинською мовою.

1.	таблетки дібазолу	
2.	настоянка валеріани	
3.	таблетки під язик	
4.	розчин пірацетаму	
5.	настоянка конвалії	
6.	ректальний супозиторій	
7.	олійний розчин камфори	
8.	драже «Ундевіт»	
9.	водний розчин	
10.	гідрокортизонова мазь	
11.	супозиторії «Анузол»	

12.	олія какао	
-----	------------	--

Завдання 2. Запишіть у Nom. та Gen.

		Nom. Sing.	Gen. Sing.
1.	ампіцилін		
2.	розчин новокаїну		
3.	мазь еритроміцину		
4.	стрептоцидовий лінімент		
5.	дистильована вода		
6.	цукор		
7.	етиловий спирт		
8.	настоянка беладонни		
9.	суспензія нітазолу		
10.	очна мазь дібіоміцину		
11.	простий пластир		

Завдання 3. Перекладіть рецепти українською мовою.

1. Recipe: Unguenti Prednisoloni 0,5% - 5,0 Da. Signa: Для зовнішнього застосування	
2. Recipe: Tincturae Convallariae Tincturae Valerianae aa 10 ml Tincturae Belladonnae 5 ml Mentholi 0,2 Misce. Da. Signa: По 20-25 крапель 2-3 рази на день	
3. Recipe: Thyreoidini 0,02 Sacchari 0,2 Misce, ut fiat pulvis Da tales doses numero 20 Signa: По 1 порошку 3 рази на день дитині двох років	
4. Recipe: Solutionis Synoestrolis oleosae 0,1% 1 ml Da tales doses numero 6 in ampullis Signa: По 1 мл внутрішньом'язово 1 раз на добу	
5. Recipe: Tabulettas Nystatini obductas 250000 OD numero 40 Da. Signa: По 1 таблетці 1 раз на день	
6. Recipe: Suppositorium cum Nystatino 250000 OD Da tales doses numero 20. Signa: По 1 свічці ректально 2 рази на добу	

Завдання 4. Перекладіть латинською мовою.

1. Візьми: Таблетки фурациліну 0,02 для	
---	--

внутрішнього вживання числом 10. Видай. Познач: Розчинити 1 таблетку у 100 мл води для полоскання	
2. Візьми: Лініменту стрептоциду 5% 30,0 Видай. Познач. Для змащування шкіри	
3. Візьми: Олійного розчину камфори 10% 100 мл Видай. Познач: Для розтирання суглобів	
4. Візьми: Анастезину 0,25 Олії какао 3,0 Змішай, нехай утвориться ректальний супозиторій. Видай такі дози числом 10. Познач: По 1 свічці на ніч	
5. Візьми: Вазелінової олії 200 мл М'ятної олії 3 краплі Змішай. Видай. Познач: По 1 ст. ложці на день	
6. Візьми: Настоянки конвалії Настоянки валеріани по 10 мл Розчину нітрогліцерину 1% 1 мл Валідолу 2 мл Змішай. Видай. Познач: По 10-15-20 крапель 3-4 рази на день	
7. Візьми: Таблетки «Гемостимулін» числом 50 Видай. Познач: По 1 таблетці 3 рази на день	

Завдання 5. Напишіть повну форму скорочених виразів.

M. D. S.		S.	
Da in tab.		t-ra	
M. f. ung.		sol.	
in ampull.		M. f. past.	
N.		D. in caps. gelat.	
D. t. d. N.		dct.	
pulv.		M. f. sup.	
Rp.		ol.	

Завдання 6. Запишіть рецепти без скорочень.

1. Rp.: Supp. «Anusolum» numero 10 D. S. По 1 супозиторію 1 раз на добу.	
2. Rp.: Insulini pro injection. 10 ml (40 OD – 1 ml)	

Lectio octava

Заняття 8

Тема: Хімічна номенклатура. Назви кислот та оксидів. Назви солей

Мета: Ознайомитися з латинськими назвами хімічних елементів. Засвоїти основні принципи утворення латинських назв кислот та оксидів. Уміти виписувати кислоти та оксиди у рецепті.

Хімічна номенклатура

Хімічні елементи та їх сполуки широко використовуються у медичній практиці.

Усі назви хімічних елементів пишуться з великої літери.

Назви хімічних елементів є іменниками II відміни середнього роду із закінченням **-um** у Nom. Sing., **-i** у Gen. Sing.: Ferrum, i n (залізо); Kalium, i n (калій).

Винятки: **Phosphorus, i m** – фосфор та **Sulfur, uris n** – сірка (сульфур).

NB! Деякі хімічні елементи у Міжнародній Фармакопеї зустрічаються під іншими латинськими назвами: натрій – Sodium, i n, калій – Potassium, i n.

Назви кислот

Неорганічні кислоти

acidum	+	прикметник із суфіксом -icum (вищий ступінь окиснення) прикметник із суфіксом -osum (нижчий ступінь окиснення) hydro + прикметник із суфіксом -icum (безоксигенові кислоти)
---------------	---	---

H₃PO₄ – acidum phosphoricum

H₃PO₃ – acidum phosphorosum

HCl – acidum hydrochloricum

В українській фармацевтичній термінології застосовуються два типи назв кислот.

acidum ...-icum	...-атна / -на, -ова, -єва кислота	acidum sulfuricum (H ₂ SO ₄)	сульфатна (сірчана) кислота
acidum ...-osum	...-итна, -ітна / -иста кислота	acidum sulfurosum (H ₂ SO ₃)	сульфітна (сірчиста) кислота
acidum hydro...icum	...-идна / -воднева кислота	acidum hydroiodicum (HI)	йодидна (йодоводнева) кислота

NB! Acidum **arsenicicum** – арсенатна кислота, acidum **arsenicosum** – арсенітна кислота;

Acidum **nitricum** – нітратна кислота, acidum **nitrosum** – нітритна кислота

Органічні кислоти

Назви органічних кислот вказують на речовину, із якої їх виділяють.

acidum + прикметник із суфіксом -icum
---

acidum formicicum – мурашина кислота (від formica, ae f – мураха)
acidum lacticum – молочна кислота (від lac, lactis n – молоко)

Назви оксидів

Хімічний елемент у Gen. Sing.	oxydum + hydroxydum peroxydum
---	-------------------------------------

MgO: Magnii oxydum – магнію оксид

H₂O₂: Hydrogenii peroxydum – водню пероксид

Mn(OH)₂: Mangani hydroxydum – мангану гідроксид

Назви закисів

Хімічний елемент у Nom. Sing.	+ oxydulatum
---	--------------

N₂O: Nitrogenium oxydulatum – закис азоту (букв.: азот закисний)

Хімічні сполуки у рецептах

Хімічні речовини часто використовуються у якості складових лікарських засобів. У рецепті назви хімічних елементів, кислот та оксидів пишуться з великої літери.

Recipe: Solutionis Iodi spirituosae 5% 20 ml Tannini 3,0 Glycerini 10,0 Misce. Da. Signa: Для змащування ясен	Recipe: Solutionis Acidi nicotinicі 1% 1 ml Da tales doses numero 10 in ampullis Signa: Внутрішньовенно 0,01 г 2 рази на день
---	---

Назви солей

Латинські назви солей будуються за такою схемою:

катион (іменник в Gen. Sing.)	+	аніон (іменник в Nom. Sing.)
----------------------------------	---	---------------------------------

Назва катіона:

- з великої літери;
- хімічний елемент або лікарська речовина (іменник II відміни середнього роду).

Назва аніона:

- з маленької літери;
- утворюється за допомогою суфіксів -as, -is, -idum, що є еквівалентними українським -ат, -іт (-ит), -ид.

Calcii gluconas – кальцію глюконат

Natrii nitris– натрію нітрит

Papaverini hydrochloridum – папаверину гідрохлорид

Відповідність українських та латинських назв аніонів

Українська	Латинська	Приклади	
-ат, ату	-as, atis m	магнію сульфат, магнію сульфату	Magnesii sulfas, Magnesii sulfatis
-ит, иту	-is, itis m	срібла нітрит, срібла нітриту	Argentii nitris, Argentii nitritis
-ид, иду	-idum, i n	ефедрину гідрохлорид, ефедрину гідрохлориду	Ephedrini hydrochloridum, Ephedrini hydrochloridi

Назви основних солей

Назви аніонів основних солей формуються за допомогою префікса **sub-**, якому відповідає слово «**основний**»

Bismuthi **sub**nitras – вісмуту **основний** нітрат

Назви органічних солей калію та натрію

Назви таких солей складаються з двох іменників у Nom. Sing., з'єднаних дефісом:

Основа у Nom. Sing.	+	-kalium -natrium
----------------------------	---	-----------------------------------

Відмінюються обидва слова:

Бензілпеніцилін-калій	Benzylpenicillinum-kalium
Бензілпеніциліну-калію	Benzylpenicillini-kalii
Сульфацил-натрій	Sulfacylum-natrium
Сульфацилу-натрію	Sulfacyli-natrii

Назви складних ефірів

Українською мовою назва складного ефіру – одне слово: амлінітрит, метилсаліцилат.

Латинською мовою – це два слова:

Органічний радикал у Gen. Sing. + аніон у **Nom. Sing.**

(із закінченням **-ylii**)

Амлінітрит	Amylii nitris
Амлінітриту	Amylii nitritis

Слід запам'ятати особливості перекладу назв деяких лікарських засобів:

- Кофеїн-бензоат натрію - **Coffeinum-natrii benzoas (Gen. Sing. Coffeini-natrii benzoatis)**.
- Нашатирний спирт – Liquor Ammonii caustici (букв. рідина аміаку їдкого).
- Брильянтовий зелений – Viride nitens (**Gen. Sing. Viridis nitentis**).

Лексичний мінімум

Aluminium, i n (Al)	алюміній
Argentum, i n (Ag)	срібло (аргентум)
Arsenicum, i n (As)	миш'як (арсен)
Bismuthum, i n (Bi)	вісмут
Borum, i n (B)	бор
Calcium, i n (Ca)	кальцій
Carboneum, i n (C)	вуглець (карбон)
Cuprum, i n (Cu)	мідь (купрум);
Ferrum, i n (Fe)	залізо (ферум)
Fluorum, i n (F)	фтор (флуор)
Hydrogenium, i n (H)	водень (гідроген)
Hydrargyrum, i n (Hg)	ртуть (меркурій)
Iodum, i n (I)	йод
Kalium, i n (K)	калій
Magnium, i n (Magnesium, i n) (Mg)	магній
Manganum, i n (Mn)	марганець (манган)
Natrium, i n (Na)	натрій
Nitrogenium, i n (N)	азот (нітроген)
Oxygenium, i n (O)	кисень (оксиген)
Phosphorus, i m (P)	фосфор
Plumbum, i n (Pb)	свинець (плюмбум)
Sulfur, i n (S)	сірка (сульфур)
Zincum, i n (Zn)	цинк
acidum, i n	кислота
oxidum, i n	оксид
hydroxidum, i n	гідроксид
peroxidum, i n	пероксид
acetylsalicylicus, a, um	ацетилсаліциловий
aceticus, a, um	оцтовий
ascorbinicus, a, um	аскорбіновий
benzoicus, a, um	бензойний
citricus, a, um	лимонний
lacticus, a, um	молочний
nicotinicus, a, um	нікотиновий
formicicus, a, um	мурашиний
aether, eris m	ефір; эфир
carbo, onis m	вугілля
liquor, oris m	рідина
activatus, a, um	активований
	<i>Назви лікарських засобів</i>
Amylii nitris	амілінітри
Methylsalicylas	метилсаліцилат
Phenylsalicylas	фенілсаліцилат
Chloralhydras	хлоралгідрат
Coffeinum-natrii benzoidas	кофеїн-бензоат натрію
Liquor Ammonii caustici	нашати́рний спирт
Viride nitens, Viridis nitentis	брильянтовий зелений

Питання для самоконтролю:

1. Як формуються латинські назви хімічних елементів?

2. Як утворюються назви неорганічних кислот?
3. Які варіанти українських назв кислот Ви знаєте?
4. Як утворюються назви органічних кислот?
5. Як утворюються назви оксидів та закисів?
6. Як утворюються латинські назви солей?
7. У чому особливість перекладу назв калієвих та натрієвих органічних солей?
8. Як утворюються латинські назви складних ефірів?
9. Як перекладаються латинською мовою назви «брильянтовий зелений» та «нашатирний спирт»?

Завдання 1. Перекладіть українською мовою.

1.	Aqua Plumbi	
2.	Pasta Zinci	
3.	Acidum hydrochloricum	
4.	Acidum arsenicicum	
5.	Emplastrum Plumbi simplex	
6.	Tabulettae Acidi nicotini	
7.	Unguentum Hydrargyri oxydi	
8.	Platyphyllini hydrotartras	
9.	Hydrargyri oxycyanidum	
10.	Laevomycesini stearas	
11.	Bismuthi subgallas	
12.	Barbitolum-natrium	
13.	Papaverini hydrochloridum	
14.	Aether pro narcosi	
15.	Solutio Testosteroni propinatis oleosa	
16.	Linimentum Methylii salicylatis compositum	
17.	Unguentum Sulfacyli-natrii	
18.	Tabulettae Kalii iodidi	

Завдання 2. Перекладіть латинською мовою. Поставте у Nom. Sing. та Gen. Sing.

№	Термін	Nom. Sing.	Gen. Sing.
1.	Молочна кислота		
2.	Арсенатна кислота		
3.	Арсенітна кислота		
4.	Мурашина кислота		
5.	Боратна кислота		
6.	Сульфатна кислота		
7.	Нітратна кислота		
8.	Нітритна кислота		
9.	Йодидна кислота		
10.	Водню пероксид		
11.	Заліза гідроксид		
12.	Цинку оксид		
13.	Ртуті оксид		
14.	Атропіну сульфат		
15.	Ртуті нітрат		

16.	Калію йодид		
17.	Міді цитрат		
18.	Барбітал-натрій		
19.	Драже аскорбінової кислоти		
20.	Порошок алюмінію гідроксиду		
21.	Мазь метилсаліцилату		
22.	Розчин кодеїну фосфату		
23.	Порошок терпіну гідрату		
24.	Вісмуту основний нітрат		
25.	Суспензія гідрокортизону ацетату		
26.	Нашатирний спирт		

Завдання 3. Перекладіть латинською мовою.

1.	Спиртовий розчин йоду	
2.	Осаджена сірка для зовнішнього застосування	
3.	Ртутна мазь	
4.	Таблетки ацетилсаліцилової кислоти для дітей	
5.	Залізо в желатинових капсулах	
6.	Мазь з цинку оксидом	
7.	Закис азоту для наркозу	
8.	Фенілсаліцилат	
9.	Кальцію основний карбонат	
10.	Розчин брильянтового зеленого	
11.	Таблетки активованого вугілля	
12.	Ізотонічний розчин натрію хлориду	
13.	Кофеїн-бензоат натрію в таблетках	
14.	Осаджений кальцію карбонат	
15.	Мазь срібла нітрату	
16.	Таблетки ампіциліну-натрію	
17.	Ректальні супозиторії папеверіну гідрохлориду	
18.	Розчин кодеїну фосфату для дітей	

Завдання 4. Перекласти українською мовою.

1. Recipe: Tabulettas Acidi nicotinicі 0,05 numero 50 Da. Signa: По 1 таблетці 1 раз на день	
2. Recipe: Aquae Plumbi Aquae destillatae ana 0,50 ml Acidi borici 2,0	

Misce. Da. Signa: Примочки	
3. Recipe: Dermatoli 10,0 Zinci oxydi 20,0 Talci 30,0 Misce fiat pulvis Da. Signa: Присипка	
4. Recipe: Dragee Acidi ascorbinici 0,05 numero 50 Da. Signa: По 2 драже 3 рази на день після їжі.	
5. Recipe: Unguenti Hydrargyri 5% 25,0 Da. Signa: Для зовнішнього застосування	
6. Recipe: Solutionis Hydrogenii peroxydi dilutae 50 ml Da. Signa: По 1 столовій ложці на склянку води. Для полоскання.	
7. Recipe: Acidi acetylsalicylici Phenacetini ana 0,25 Coffeini 0,05 Da tales doses numero 10 in tabulettis. Signa: По 1 таблетці 3 рази на день	
8. Recipe: Euphyllini 0,1 Ephedrini hydrochloridi 0,025 Sacchari 0,2 Misce, fiat pulvis. Da tales doses numero 12 in capsulis gelatinosis Signa: По 1 капсулі 2-3 рази на день	
9. Recipe: Morphini hydrochloridi 0,01 Olei Cacao quantum satis, ut fiat suppositorium rectale numero 10 Da. Signa: По 1 свічці при болях	
10. Recipe: Solutionis Atropini sulfatis 1% 1 ml Da tales doses numero 10 in ampullis Signa: Під шкіру 1 мл 1-2 рази на день	
11. Recipe: Iodi 0,03 Kalii iodidi 0,3 Glycerini 30,0	

Olei Menthae guttas III Misc. Da. Signa: Для змащування гортані	
12. Recipe: Linimenti Methylii salicylatis 50,0 Da. Signa: Втирати в ділянки депігментації 2 рази на добу	
13. Recipe: Tabulettas Aethaminali-natrii 0,1 numero 10 Da. Signa: По 1 таблетці за півгодини до сну.	
14. Recipe: Phenobarbitali 0,05 Bromisovali 0,2 Coffeini-natrii benzoatis 0,015 Papaverini hydrochloridi 0,03 Calcii gluconatis 0,5 Misc. fiat pulvis. Da tales doses numero 24 Signa: По 1 порошку 2-3 рази на день.	

Завдання 5. Перекласти латинською мовою.

1. Візьми: Спиртового розчину саліцилової кислоти 1% 40 мл Видай. Познач: Зовнішнє. Для змащування шкіри. По 2-5 крапель 3 рази на день.	
2. Візьми: Таблетки арсенітної кислоти, покриті оболонкою, числом 12 Видай. Познач: По 1 таблетці 3 рази на день.	
3. Візьми: Таблетки магнію оксиду 0,5 числом 20. Видай. Познач: По 1 таблетці через 1-2 години після їжі.	
4. Візьми: Цинку оксиду 5,0 Тальку 15,0 Змішай, хай утвориться порошок Видай. Познач: По 1/2 чайної ложки на прийом.	
5. Візьми: Боратної кислоти 0,2 Етилового спирту Розчину водню пероксиду 3% по 5 мл Змішай. Видай. Познач: По 5 крапель у вухо 2 рази на день.	
6. Візьми: Бензойної кислоти 0,6 Саліцилової кислоти 0,3	

<p>Вазеліну до 10,0 Змішай, нехай утвориться мазь. Видай. Познач: змащувати уражені ділянки.</p>	
<p>7. Візьми: Простого свинцевого пластиру 50,0 Видай. Познач: Для аплікації на уражені ділянки шкіри</p>	
<p>8. Візьми: Пепсину 2,0 Хлоридної кислоти 5 мл Дистильованої води 200 мл Змішай. Видай. Познач: Внутрішньо по 1 столовій ложці 3 рази на день.</p>	
<p>9. Візьми: Ртуті оксиду 0,6 Іхтіолу 0,8 Цинкової мазі 20,0 Змішай, нехай утвориться мазь. Видай. Познач: Для зовнішнього використання.</p>	
<p>10. Візьми: Мазі гідрокортизону ацетату 0,5% 2,5 Видай. Познач: Очна мазь</p>	
<p>11. Візьми: Розчину сульфацилу-натрію 30% 5 мл Видай такі дози числом 6 в ампулах. Познач: По 3-5 мл 3 рази на день</p>	
<p>12. Візьми: Брильянтового зеленого 0,3 Етилового спирту 70% 10 мл Дистильованої води 20 мл Змішай. Видай. Познач: Зовнішнє. Для змащування повік при блефариті.</p>	
<p>13. Візьми: Драже ретинолу ацетату 3300 ОД числом 50 Видай. Познач: По 1 драже 2 рази на день</p>	
<p>14. Візьми: Натрію гідрокарбонату Магнію основного карбонату по 0,25 Змішай, нехай утвориться порошок. Видай такі дози числом 20 Познач: По 1 порошку 2-3 рази на день</p>	
<p>15. Візьми: Новокаїну 1,25 Натрію хлориду 3,0 Калію хлориду 0,038 Кальцію хлориду 0,062</p>	

Lectio nona
Заняття 9
Тема: Ботанічна номенклатура.
Латинські назви рослин та їх частин

Мета: вивчити назви частин лікарських рослин. Знати різницю між ботанічною і фармацевтичною назвою рослин. Уміти виписувати назви рослин та їхніх частин у рецепті.

Запам'ятайте **особливості** вживання латинських назв рослин і їх частин:

1. У ботанічній номенклатурі назви рослин відрізняються від їхніх назв у фармацевтичній термінології. У ботанічній номенклатурі застосовуються повні ботанічні назви рослин, а в фармації – назва лікарської сировини:

2.

Ботанічна назва	Фармацевтична назва
Valeriāna officinālis	Valeriāna, ae, f
Adōnis vernālis	Adōnis, ĩdis m

3. В умовних назвах деяких препаратів присутні прикметники *fortis, e* – «сильний за дією» та *mitis, e* – «слабкий, м'який за дією»:

Sustac-forte – сустанк-форте (сильний за дією (таблетка містить 0,0064 гліцеролтринітрату))

Sustac-mite – сустанк-міте, слабкий (м'який за дією (таблетка містить 0,0026 гліцеролтринітрату))

4. Зверніть увагу на особливості виписування зборів (*species, ei, f*). Термін «збір» вживається тільки в множині: *species (Nom. Pl.) vitaminosae (Nom. Pl.)* – вітамінізований збір, *species laxantes* – проносний збір. Тому в рецепті цей термін вживається в *Gen. Plur*:

Ресїре: **Speciērum pectoralium 100,0**

Зверніть увагу на фразу «Змішай, нехай утвориться збір» – *Misce, fiant species*.

5. У рецепті після назви рідкої лікарської форми, яка вживається в *Gen. Sing.* (**Infūsi, Decocti, Extracti, Sirupi та ін.**), вказуються частини рослин, з яких готують настої, відвари, екстракти та ін.. Назви частин рослин пишуться з маленької літери:

- * Кора – *cortex (Gen. Sing. – corticis)*
- * Корінь – *radix (Gen. Sing. – radicis)*
- * Кореневище – *rhizōma (Gen. Sing. – rhizomātis)*
- * Лист – *folium (Gen. Sing. – folii, Gen. Plur. – foliōrum)*
- * Трава – *herba (Gen. Sing. – herbae)*
- * Квітка – *flos (Gen. Sing. – floris, Gen. Plur. – florum)*

Наприклад: *Rescipe: Decocti corticis Quercus ...*

Візьми: Відвару кори дуба....

5. Назви олій, що готуються з великоплідних рослин, містять назви плодів у родовому відмінку множини:

- oleum Olivarum – оливкова олія (олія оливок)
 oleum Persicorum – персикова олія (олія персиків)
 oleum Amygdalarum – мигдалева олія (олія мигдалю)

6. Назви олій із дрібноплідних рослин містять назви рослини в родовому відмінку однини:

Oleum Eucalypti – евкаліптова олія

Oleum Rosae – олія шипшини

NB! Запам'ятайте термін: oleum Ricini – рицинова олія

Лексичний мінімум

Abies, ei f	піхта
Althaea, ae f	алтея
Chamomilla, ae f	ромашка
Eucalyptus, i m	евкаліпт
Lavandula, ae f	лаванда
Malaleuca, ae f	чайне дерево
Mentha piperita	перцева м'ята
Millefolium, i n	деревій
Pinus, i f	сосна
Senna, ae f	сена, александрійський лист
fortis, e	сильний за дією, форте
mitis, e	м'який за дією, міте
decoctum, i n	відвар
extractum, i n	екстракт
infusum, i n	настій
sirupus, i m	сироп
cortex, icis m	кора
flos, oris m	квітка
folium, i n	лист
fructus, us m	плід
herba, ae f	трава
radix, icis f	корінь
rhizōma, ātis n	кореневище
semen, ĩnis n	насіння
species, ěrum f (Plur.)	збір
antiasthmaticus, a, um	протиастматичний
fluidus, a, um	рідкий
pectorālis, e	грудний
siccus, a, um	сухий
spissus, a, um	густий

Питання для самоконтролю:

1. Які прикметники зі значенням «сильний за дією» і «м'який за дією» використовуються в тривіальних назвах лікарських засобів?
2. Які особливості виписування зборів у рецепті?
3. Які особливості назв олій, що готуються з кісточок?

Завдання 1. Перекладіть терміни латинською мовою:

1	відвар ромашки	
2	евкаліптова олія	
3	олія піхти для інгаляцій	
4	олія чайного дерева	

5	емульсія касторової олії	
6	квітки ромашки	
7	сухий екстракт лаванди	
8	настій квіток ромашки	
9	рідкий екстракт алое для ін'єкцій	
10	настоянка перцевої м'яти	
11	сироп проти кашлю	
12	насіння мигдалю	
13	тіоцетам форте в таблетках	
14.	екстракт листя сени	
15.	олія лаванди для інгаляцій	
16.	листя перцевої м'яти	
17.	адвокард міте в таблетках	

Завдання 2. Перекладіть терміни українською мовою:

1.	fructus Althaeae	
2.	semina Cacao	
3.	rhizoma Valerianae	
4.	extractum corticis Pini	
5.	decoctum florum Chamomillae	
6.	sirupus Althaeae pro infantibus	
7.	species Eucallypti contra tussim	

Завдання 3. Перекладіть рецепти українською мовою:

1. Recipe: Olei Ricini 20 ml Xeroformii 1,2 Vinylini 1,0 Misce, fiat unguentum Da. Signa: Для зовнішнього застосування	
2. Recipe: Emulsi olei Amygdalārum 200 ml Codeini phosphātis 0,2 Misce. Da. Signa: По 1 столовій ложці 3 рази на день	
3. Recipe: Tabulettas extracti Valerianae obductas 0,02 numero 50 Da. Signa. По 1 таблетці 2-3 рази на день	
4. Recipe: Rhizomatis Valerianae Radicis Valerianae Foliorum Menthae piperitae Herbae Millefolii ana 5, 0 Aquaе 500 ml Misce. Da. Signa: Отриманий відвар приймати 3-4 рази на день.	

5. Recіpe: Olei Menthae guttam I Olei Lavandulae guttam I Misce. Da. Signa: Для холодних інгаляцій.	
6. Recіpe: Menthae piperitae 5, 0 Chamomillae 5,0 Aquaе 500 ml Misce. Da. Signa: При запомореченнях по ½ стакану 3-4 р. в день.	

Завдання 4. Перекладіть латинською мовою.

1. Візьми: Настою листя евкаліпта 10,0 – 200 ml Видай. Познач: Для полоскання порожнини рота	
2. Візьми: Відвару кореня алтеї 20,0 –100 ml Видай. Познач: Для полоскання порожнини рота	
3. Візьми: Рідкого екстракту деревію 30 ml Видай. Познач: По 40-50 крапель 3 рази на день	
4. Візьми: Листя сени 50,0 Видай. Познач: Відвар з листя сени (200 ml) приймати ввечері після їди.	
5. Візьми: Ментолу 1,0 Етилового спирту 90 % – 50 ml Змішай. Видай. Познач: Для розтирань	
6. Візьми: Екстракту піхти 50 ml Видай. Познач: Розвести водою (1:5/1:10); приймати 3 р. на день.	
7. Візьми: Ментолу 0,1 Персикової олії 10,0 Змішай. Видай. Познач. Для зовнішнього застосування.	
8. Візьми: Настою квіток ромашки 20,0 – 400ml Боратної кислоти 8,0 Гліцерину 20,0 Змішай. Видай. Познач: Для	

Зразок білета для диференційованого заліку

Теоретична частина

1. Іменники I відміни. Граматичні ознаки. Відмінювання в однині та множині.
2. Структура клінічного терміна.
3. Префікси із числовим значенням латинського та грецького походження.
4. Латинські назви кислот. Органічні та неорганічні кислоти у рецепті.
5. Тривіальні назви лікарських засобів.

Практична частина

I. Перекладіть терміни латинською мовою:

1. кора головного мозку; 2. гребінь малого горбка; 3. відросток виличної кістки; 4. передній ріг; 5. широкі зв'язки матки; 6. малі піднебінні отвори; 7. лімфатичні протоки; 8. внутрішня поверхня потиличної кістки; 9. стінки матки; 10. глибокі корені зубів.

II. Утворіть терміни зі значенням:

1. запалення внутрішньої оболонки матки; 2. розвиток тканини; 3. гній у перикарді; 4. запалення сірої речовини спинного мозку; 5. розлад чутливості; 7. недостатня кількість еритроцитів у крові; 8. бачення предметів у жовтому кольорі; 9. з'єднання кісток; 10. шлункова кровотеча.

III. Перекладіть терміни латинською мовою:

1. ексудативний плеврит; 2. злоякісна пухлина; 3. набряк легенів; 5. внутрішньочерепна гематома; 6. гнійний періодонтит; 7. ремісія хронічного гастриту; 8. природжена офтальмоплегія; 9. церебральна кіста; 10. капілярна гемангіома.

IV. а) Запишіть рецепт без скорочень, перекладіть українською мовою:

Rp.: Extr. Belladonnae 5,0
T-rae Valeriānae
T-rae Convallariae aa 10 ml
Menthōli 0,1
M. D. S. По 25 крапель 3 рази на день при брадикардії

б) Запишіть рецепт латинською мовою:

Візьми: Таблетки нікотинової кислоти 0,05 числом 50

Видай. Познач: по 1 табл. 2 рази на день.

Візьми: Атропіну сульфату 0,1

Морфіну гідрохлориду 0,3

Розчину боратної кислоти 2% 10 мл

Змішай. Видай.

Познач: очні краплі.

V. Перекладіть терміни латинською мовою:

1. порошок піперациліну; 2. рідкий екстракт беладони; 3. арсенатна кислота, арсенітна кислота; 4. таблетки заліза лактату; 5. ізотонічний розчин натрію хлориду; 6. сироп алое з залізом; 7. рицинова олія в желатинових капсулах.

Таблиця відмінкових закінчень

Відміна	I	II		III			IV		V
	Singularis								
Рід Відмінок	f	m	n	m	f	n	m	n	f
Nom.	-a	-us -er	-um -on	різні			-us	-u	-es
Gen.	-ae	-i		-is			-us		-ei
Dat.	-ae	-o		-i			-ui	-u	-ei
Acc.	-am	-um	=Nom.	-em/-im	=Nom.		-um	-u	-em
Abl.	-a	-o		-e/-i			-u		-e
	Pluralis								
Nom.	-ae	-i	-a	-es	-a/-ia		-us	-ua	-es
Gen.	-arum	-orum		-um/-ium			-uum		-erum
Dat.	-is	-is		-ibus			-ibus		-ebus
Acc.	-as	-os	-a	-es	=Nom.		-us	-ua	-es
Abl.	-is	-is		-ibus			-ibus		-ebus

Таблиця греко-латинських терміноелементів (Людина, органи тіла)

Грецький корінь	Латинське значення	Українське значення
aden-	glandula, ae f	залоза
-aemia	sanguis, inis m	кров
amni-	vesica fetalis	плідний міхур
andr-, -andria	vir, viri m	чоловік
angi-	vas, vasis n	судина
anthrop-	homo, inis m	людина
aort-	aorta, ae f	аорта
arteri-	arteria, ae f	артерія
-arthr-	articulatio, onis f	суглоб
blephar-, -blepharia	palpebra, ae f	повіка
bronch-	bronchus, i m	бронх
cardi-, -cardia, - cardium	cor, cordis n	серце
cephal-, -cephalia	caput, itis n	голова
cheil-, -cheilia	labium, i n	губа
cheir-, chir-, -cheiria	manus, us f	кисть, рука
chole-, -cholia	fel, fellis n	жовч
cholecyst-	vesica fellea	жовчний міхур
cholangi-	ductus biliaris	жовчна протока
chondr-	cartilago, inis f	хрящ
col-	colon, i n	ободова кишка
colp-, vagin-	vagīna, ae f	піхва
cyt-, -cytus	cellula, ae f	клітина
cyst-	vesica, ae f vesica urinaria	пузир, мішок сечовий міхур
dacry-	lacrīma, ae f	сльоза
dacryocyst-	saccus lacrimalis	слізний мішок
dactyl-, -dactylia	digitus, i m	палець
derm(at)-, -dermia, -derma	cutis, is f	шкіра
duoden-	duodenum, i n	дванадцятипала кишка
encephal-	cerebrum, i n	головний мозок
enter-	intestinum, i n	кишка
oesophag-	oesophagus, i m	стравохід
gastr-	gaster, tris f	шлунок
geny-, -genia	mandibula, ae f mentum, i n	нижня щелепа, підборіддя

geri-, gero-, geronto-	senex, senis m/f	старий
gingiv-; ul-	gingiva, ae f	ясна
gnath-, -gnathia	maxilla, ae f	верхня щелепа
gloss-, -glossia	lingua, ae f	язик
gon-	genu, us n	коліно
gyn-, gynaec-	femina, ae f	жінка
haem-, haemat-	sanguis, inis m	кров
hepat-	hepar, atis n	печінка
hist-	tela, ae f	тканина
hyster-; metr-, -metria	uterus, i m	матка
irid-	iris, ĩdis f	райдужна оболонка
kerat-	cornu, us n cornea, ae f	ріг, рогівка, ороговіння
lapar-	abdomen, inis n	живіт
laryng-	larynx, ngis m	гортань
lip-	adeps, ĩpis m/f	жир
lymph-	lympħa, ae f	лімфа
mast-	mamma, ae f	грудна залоза
mening-	mater, tris f	мозкова оболонка
myel-, -myelia	medulla spinalis, medulla ossium	спинний мозок, кістковий мозок
my(o)-, myos-	musculus, i m	м'яз
neur-	nervus, i m	нерв
nepħr-	ren, renis m	нирка
odont-, -odontia	dens, tis m	зуб
onych-, -onychia	unguis, is m	ніготь
omphal-, -omphalia	umbilicus, i m	пупок
oophor-	ovarium, i n	яєчник
ophthalm-, ophthalmia	oculus, i m	око
orchid-, -orchidia	testis, is m	яєчко, чоловіча статева залоза
oste-	os, ossis n	кістка
ot-	auris, is f	вухо
paed(i)-	infans, antis, m/f	дитина
pancreat-	pancreas, atis n	підшлункова залоза
parot(id)-	parotis, otidis f	бїлявушна залоза
periton-	peritoneum, i n	очеревина
phac-	lens, lentis f	кришталік
pharyng-	pharynx, ngis m	глотка
phleb-	vena, ae f	вена

phren-, -phrenia	mens, mentis f	розум
pneum(on)-	pulmo, onis m	легеня
pod-, -podia	pes, pedis m	нога
proct-	rectum, i n anus, i m	пряма кишка задній прохід
prostat-	prostata, ae f	простата, передміхурова залоза
psych-, -psychia	anima, ae f	душа
py(o)-	pus, puris n	гній
pyel-	pelvis renalis	ниркова миска
rhachi-	columna vertebrālis	хребет
rhin-	nasus, i m	ніс
salping-; -salpinx	tuba (uterina)	труба (маткова)
sial-, -sialia	saliva, ae f	слина
somat-, -soma	corpus, oris n	тіло
splanchn-	viscera, um n	нутро
splen-, -splenia	lien, enis m	селезінка
spondyl-	vertebra, ae f	хребець
steth-	pectus, oris n	груди, грудна клітка
stomat-	os, oris n	рот
syndesm-, -desm-	ligamentum, i n	зв'язка
ten-	tendo, inis m	сухожилок
thorac-	thorax, acis m	грудна клітка
thyreo-	glandula thyreoidea	той, що має відношення до щитоподібної залози
trache-	trachea, ae f	трахея
trich-, -trichia	capillus, i m	волосина
typhl-	caecum, i n	сліпа кішка
ur(o)-, -uria	urīna, ae f	сеча
urethr-	urethra, ae f	сечовипускний канал

Додаток 3

Греко-латинські початкові та кінцеві терміноелементи

Грецький ТЕ	Українське значення
aesthes-, -aesthesia	почуття
alg-, -algia, ody-, -odynia	біль
all(o)-, heter(o)-	інший, несхожий
auto-	сам, власний
bi(o)-	життя
blenn(o), -mυx-	слиз
brady-	повільний

-cele, es f	грыжа
chromat-, -chromia	колір
chron-	час
cry(o)-	холодний
цян-	синій
dynamo-, -dynamia	сила
ergo-, -ergia, -urgia	відноситься до роботи, дії
-ectasia, ae f	розширення
-ectomy, ae f	видалення, вирізання
erythr-	червоний, відноситься до еритроцитів
galact-	молоко
geus-, -geusia	смак
glyc-	солодкий, цукор
-graphia, ae f	записування
-gramma, ae f	рентгенограма
herni-	грижа
hetero-	інший
hidr-	піт
homo-, homeo-	схожий, однаковий
hydr-	вода
iatr-, -iatria, therap-, -therapia	лікування
isch-	затримка, недостатність
iso-	рівний, сорозмірний
-kinesia, kinet-	рух
lepto-	тонкий, вузький, м'який
leuc-	білий, відноситься до лейкоцитів
lith-, -lithus	камінь
-lithiāsis, is f	кам'яна хвороба
-logia	наука, вчення
-lysis, is f	руйнування
-malacia, ae f	розм'якшення
-mania, ae f	згубна схильність
-megalia, ae f	збільшення
melan-	чорний, відноситься до меланоцитів
-metria, ae f	вимірювання
morph-	форма
ne(o)-	новий
-necrōsis, is f	некроз, змертвіння

nos(o)-, path-, -pathia	хвороба
onc-	пухлина
-opia (opsia), ae f	зір
ortho-	прямий, правильний
osm-	нюх
oxy-	гострий, кислий
pachy-, scler-	твердий, щільний
-parēsis, is f	неповний параліч, парез
-penia, ae f	недостатність
-pexia, ae f	прикріплення
-phagia, ae f	ковтання, поїдання
pharmac-	ліки
-philia, ae f	схильність
-phobia, ae f	страх, боязнь
phon-	голос, звук
photo-	світло
-plasia, ae f	утворення, розвиток
-plastica, ae f	пластична операція
-plegia, ae f	параліч
pneum-, pneumat-	повітря
-pnoë, es f	дихання
-poësis, is f	вироблення, утворення чогось
poli(o)-	сірий
-ptōsis, is f	опущення органа
pyr-	жар
-rrhagia, ae f	кровотеча
-rrhaphia, ae f	накладання шва
-rrhexis, is f	розрив
-rrhoea, ae f	витікання секрету чи рідини
-scopia, ae f	огляд
-spasmus, i m	спазм
sphygm-	пульс
-stāsis, is f	застій
-stenōsis, is f	стеноз, звуження
-stomia, ae f	1) накладання штучного свища; 2) порожнина рота
-sthenia, ae f	сила
tachy-	швидкий
thromb-	згусток
-therapia, ae f	лікування (за допомогою)

	певних засобів)
therm-	тепло, температура
tomo-, -tomia	шар, розсікання
-tonia, ae f	тонус, кров'яний тиск
top-, -topia	місце
tox-, toxic-	отрута
-trophia, ae f	живлення
xanth-	жовтий
xer(o)-	сухий

Додаток 4

Фонетичні зміни на межі афікса і кореня

1. **Асиміляція** – уподібнення кінцевого приголосного префікса початковому приголосному кореня:
in + mobilis = immobilis
2. **Дисиміляція** – розподібнення однакових приголосних кореня та суфікса:
vertebra + aris = vertebr-alis
3. **Елізія** – випадіння кінцевого голосного префікса перед початковим голосним кореня
mes(o) + encephalon = mesencephalon
4. **Інклюзія** – поява додаткового приголосного між кінцевим голосним префікса і початковим голосним кореня:
a- + aesthesia = a-n-aesthesia

Додаток 5

Вислови для запам'ятовування

1. Aegrōtus est extra pericūlum.	Хворий поза небезпекою
2. Aetiologia morbi.	Визначення причини хвороби
3. Diagnōsis certa.	Точний діагноз.
4. Diagnosis differentialis.	Розпізнавальний діагноз
5. Diagnōsis dubia.	Сумнівний діагноз
6. Diagnōsis praecox.	Ранній діагноз
7. Diagnōsis probabīlis.	Здогадний діагноз
8. Diagnōsis vera.	Правильний діагноз
9. Dolor, rubor, calor, tumor et functio laesa.	Біль, почервоніння, жар, напухання і порушена функція (класичні ознаки запалення).
10. Exītus letālis.	Смертельний кінець
11. Habītus aegrōti.	Зовнішній вигляд хворого
12. In dubitantibus et ignorantibus suspīce cancer.	У сумнівних та неясних випадках підозрюй рак.

13. Indicatio vitalis.	Життєвий показник
14. Loco dolente.	У больовій точці (у болючому місці)
15. Modus vivendi.	Спосіб життя
16. Morbus insanabilis.	Невиліковна хвороба
17. Mortalitas alta.	Висока смертність
18. Omne nemium nocet.	Усе зайве шкодить.
19. Optimum medicamentum quies est.	Найкращі ліки - спокій
20. Per abdomen (os, rectum, vaginam).	Через живіт (рот, пряму кишку, піхву)
21. Periculum in mora!	Небезпека у зволіканні!
22. Post mortem.	Після смерті
23. Post operationem.	Після операції.
24. Post partum.	Після пологів
25. Post convalescentiam.	Після одужання .
26. Prognosis bona.	Добрий прогноз
27. Prognosis dubia.	Сумнівний прогноз
28. Prognosis letalis.	Смертельний прогноз
29. Prognosis mala.	Поганий прогноз
30. Prognosis optima.	Найкращий прогноз
31. Prognosis pessima.	Найгірший прогноз
32. Prognosis quo ad sanationem.	Прогноз щодо одужання.
33. Prognosis quo ad vitam.	Прогноз щодо життя
34. Restitutio ad integrum.	Повне відновлення
35. Status communis.	Загальний стан
36. Status localis.	Місцевий стан
37. Status praesens.	Теперішній стан
38. Status quo ante.	Попередній стан
39. Ubi pus, ibi evacua.	Де гній, там очищуй
40. Ubi pus, ibi incisio.	Де гній, там розріз
41. Ultima ratio.	Останній засіб

Основні рецептурні вирази

Recīpe	Візьми
Misce	Змішай
Da	Видай
Signa	Познач
Sterilīsa	Простерилізуй
Da tales doses numēro	Видай такі дози числом
Adde asepticē	Додай асептично
Da in tabulettis	Видай в таблетках
Da in ampullis	Видай в ампулах
Da in capsūlis gelatinōsis	Видай в желатинових капсулах
Verte	Перегорни
Misce, (ut) fiat pasta	Змішай, нехай утвориться паста
Misce, (ut) fiat pulvis	Змішай, нехай утвориться поршок
Misce, (ut) fiat unguentum	Змішай, нехай утвориться мазь
Misce, (ut) fiat linimentum	Змішай, нехай утвориться лінімент
Misce, (ut) fiat suppositorium	Змішай, нехай утвориться супозиторій
Misce, (ut) fiat suppositorium rectāle (vagināle)	Змішай, нехай утвориться ректальний (вагінальний) супозиторій
Misce, (ut) <u>fiant</u> suppositoria	Змішай, нехай утворяться супозиторії
Misce, (ut) <u>fiant</u> suppositoria rectalia (vaginalia)	Змішай, нехай утворяться ректальні (вагінальні) супозиторії
Misce, (ut) <u>fiant</u> species	Змішай, нехай утвориться збір
Rēpete!	Повтори!
Rēpete bis!	Повтори двічі!
Cito!	Швидко!

Вирази з прийменниками

per os	через рот, перорально
per rectum	через пряму кишку, ректально
per vaginam	через піхву, вагінально
sub linguam	під язик, сублінгвально
sub cutem	під шкіру
intra venam	у вену
intra musculos	у м'язи
pro narcosi	для наркозу
pro dosi	на один прийом, разова доза
pro die	на день, добова доза
pro injectionibus	для ін'єкцій
pro infantibus	для дітей
pro usu interno (externo)	для внутрішнього (зовнішнього) вживання

pro inhalatione	для інгаляцій
contra tussim	проти кашлю
ex tempore	у разі потреби, екстемпорально
in vitro	у склянці, у пробирці
in vitro fusco	у темній склянці
in vivo	на живому (організмі)
per se	у чистому вигляді, хімічно чистий

Додаток 8

Переклад назв груп лікарських засобів за фармакологічною дією за допомогою іменника remedia (Nom. Plur. від remedium, i n – лікарський засіб):

прикметник	Назва групи лікарських засобів
analgeticus, a, um – болезаспокійливий	(remedia) analgetica – анальгетики
antipyreticus, a, um – жарознижуючий	(remedia) antipyretica – антипіретики
cardiacus, a, um – серцевий	(remedia) cardiaca – серцеві лікарські засоби
cholagogus, a, um – жовчогінний	(remedia) cholagoga – жовчогінні лікарські засоби
diureticus, a, um – діуретичний (сечогінний)	(remedia) diuretica – діуретики
sedativus, a, um – седативний (заспокійливий)	(remedia) sedativa – заспокійливі (седативні) лікарські засоби
spasmolyticus, a, um – спазмолітичний	(remedia) spasmolytica – спазмолітики

Прізвище, ім'я та по батькові і
вік хворого _____

Адреса хворого або номер
медичної карти амбулаторного хворого _____

Назва та кількість
виписаних лікарських засобів _____

Номер рецепта № _____

"....." .....20... р
(дата виписки рецепта)

лі н і я в і д р и в у

.....
Форма рецептурного бланка № 1 (ф-1) для виписування лікарських засобів і виробів медичного призначення, що відпускаються за повну вартість, безоплатно, з оплатою 50%, і таких, що підлягають предметно-кількісному обліку (розмір 105 x 150)

* Назва закладу
(штамп закладу)

Код закладу за ЗКУД
Код закладу за ЗКПО
Медична документація ф-1

Номер рецепта № _____

РЕЦЕПТ

"____" _____ 20__ р

(дорослий, дитячий – потрібне підкреслити)

(дата виписки рецепта)

За повну вартість

Безоплатно

Оплата 50%

Прізвище, ім'я та по батькові і
вік хворого _____

Адреса хворого або номер
медичної карти амбулаторного хворого _____

Прізвище, ім'я та по батькові лікаря _____

I Rp:

I

I

I Rp:

I

I

I Rp:

I

I

Підпис та особиста печатка
лікаря (розбірливо)

М. П.

Рецепт дійсний протягом 10 днів
лікувально-

печатка

профілактичного закладу

Найважливіші рецептурні скорочення

Скорочення	Повне написання	Переклад
aa	ana	по, порівну
ac. acid.	acidum	кислота
amp.	ampulla	ампула
aq.	aqua	вода
aq. pur.	aqua purificata	очищена вода
but.	butyrum	масло (тверде)
comp., cps., cp.	compositus (a, um)	складний
D.	Da, Detur, Dentur	видай, нехай буде видано, нехай будуть видані
D. S.	Da Signa, Detur. Signetur	видай, познач нехай буде видано позначено, видати позначити
D. t. d.	Da (Dentur) tales doses	видай (видати) таких доз
dct.	decoctum	відвар
dil.	dilutus	розведений
div. in. p. aeg.	divide in partes aequales	розділи на рівні частини
extr.	extractum	екстракт, витяжка
f.	fiat (fiant)	нехай утвориться (утворяться)
gtt.	gutta, guttae	крапля, краплі
inf.	infusum	настій
in amp.	in ampullis	в ампулах
in tab.	in tabulettis	в таблетках
lin.	linimentum	рідка мазь
liq.	liquor	рідина
M. pil.	massa pilularum	пілюльна маса
M.	Misce. Misceatur	змішай, нехай буде змішано змішати
N.	numero	числом
ol.	oleum	олія
pil.	pilula	пілюля
P. aeq.	partes aequales	рівні частини
pulv.	pulvis	порошок
q. s.	quantum satis	скільки буде потрібно, скільки необхідно
r., rad.	radix	корінь
Rp.	Recipe	візьми
Rep.	Repete, Repetatur	повтори, нехай буде повторено
rhiz.	rhizoma	кореневище
S.	Signa, Signetur	Познач, Нехай буде позначено
sem.	semen	насіння
simpl.	simplex	простий

sir.	sirupus	сироп
sol.	solutio	розчин
supp.	suppositorium	свічка, супозиторії
tab.	tabuletta	таблетка
t-ra., tinct., tct	tinctura	настойка
ung.	unguentum	мазь
vitr.	vitrum	склянка
ppt., praec.	praecipitatus	осаджений
past.	pasta	паста

Додаток 11

Частотні відрізки, що вказують на фармакологічну групу або терапевтичну дію лікарського засобу

-aesthes-	знеболювальне, анестетик
-alg-, -dol-	знеболювальне, анальгетик
-andr-, -test-, -vir-	препарати чоловічих статевих гормонів;
-asa, -asum, -(en)zym	ферментні препарати
-barb-	снودійне
-cain-	місцевий анестетик
-chol(e)-, -bil-	жовчогінне
-cid-	антимікробні
-cillin-	антибіотики групи пеніцилінів
-cor-, -card-	серцеві препарати
-cort-, -cortic-	гормони кори надниркової залози, кортикостероїди
-cycl-; -cyclin-	цикл, коло; антибіотики, групи тетрацикліну
-cyt-	цитостатики (вбивають ракові клітини)
-haem(at)-, -aem-	стимулюють кровотворення
-lax-	проносне
-morph-	загальне знеболювальне, похідні морфіну
-mycin-, -mycetin-	антибіотики групи стрептоміцину
-myco-, -fung-	протигрибкові
-oestr-	препарати жіночих статевих гормонів
-peps-	регулюють травлення
-pyr-	жарознижуючі
-sed-, -tranqu-, -val-	заспокійливе, седативне
-sept-	антисептик, зне
-thyr-, -tyr-, -tir-	вплив на роботу щитоподібної залози

-ur-	сечогінне, діуретичні препарати
-vas-, -angi-	судинорозширювальне, спазмолітик
-vit-	вітамін

Частотні відрізки, що вказують на сировину

-api-, -virap-	продукти життєдіяльності бджол
-camph-	наявність камфори
-ephedr-	хвоя
-papaver-	макові головки
-phyll-	лист
-the(o)-	чай, алкалоїди з листя чаю
-vipr-	змійна отрута

Частотні відрізки, що вказують на хімічний склад

-acet(yl)	наявність ацетилсаліцилової кислоти
-aeth(yl)	етильна група
-az(o), -zid, -zol, -zin	наявність азоту або азогрупи
-benz-	бензойна група
-ferr-	наявність заліза
-form-	похідні мурашиної кислоти
-glyc-	наявність цукру, глюкози
-hydr-	наявність водню
-io-	наявність йоду
-meth(yl)-	метильна група
-ox(y)-	наявність кисню
-phen(yl)-	фенильна група
-phosph-	наявність фосфору
-phthor-	наявність фтору
-thi(o)-	наявність сірки
-yl-	наявність кислотного вуглеводневого радикалу чи

Рідкі лікарські форми		
1.	Solutio, ōnis f	розчин
<i>Лікарська форма, яку отримують шляхом розчинення твердої лікарської речовини в дистильованій воді, спирті або оліях.</i>		
2.	Emulsum, i n	Емульсія (емульсія для внутрішнього вживання)
<i>Рідка лікарська форма, в якій нерозчинні в воді рідини знаходяться у водному середовищі в завислому стані.</i>		
3.	Suspensio, ōnis f	суспензія
<i>Рідка лікарська форма, у якій тверді подрібнені нерозчинні лікарські речовини знаходяться в завислому стані в якій-небудь рідині.</i>		
4.	Infusum, i n	настій
<i>Рідка лікарська форма, що являю собою водні видобування з лікарської сировини.</i>		
5.	Decoctum, i n	відвар
<i>Те ж саме, що й настої, але з цільних частин лікарських рослин – кори, коренів і т. д.</i>		
6.	Tinctūra, ae f	настоянка
<i>Рідкі, прозорі, різною мірою забарвлені водно-спиртові або спиртово-ефірні видобування із рослинної сировини, які отримуються без нагрівання і видалення екстрагенту.</i>		
7.	Extractum, i n (fluidum)	екстракт (рідкий)
<i>Концентрована витяжка з лікарської рослинної сировини.</i>		
8.	Linimentum, i n	лінімент, рідка мазь
<i>Густі рідини або драглисті маси</i>		
9.	Sirūpus, i m	сироп
<i>Розчини лікарських речовин у цукровому сиропі.</i>		
10.	Olĕum, i n	олія
<i>Медичні олії – олійні екстракти лікарських рослин.</i>		
М'які лікарські форми		
11.	Unguentum, i n	мазь
<i>М'яка лікарська форма, що має в'язку консистенцію і використовується для зовнішнього застосування.</i>		
12.	Pasta, ae f	паста
<i>Різновиди мазей із умістом порошкоподібних речовин у діапазоні 25%-65%.</i>		
13.	Emplastrum, i n	пластир
<i>Лікарська форма у вигляді пластичної маси, що має властивість розм'якшуватись при температурі тіла і прилипати до шкіри, або у вигляді тієї ж маси на плоскому носії.</i>		
14.	Balsāmum, i n	бальзам
<i>Мазь, що містить ефірні олії, смоли та ін., може використовуватись і як рідка лікарська форма.</i>		

Тверді лікарські форми		
15.	Tabuletta, ae f	таблетка
<i>Тверда дозована лікарська форма, що отримується шляхом пресування лікарських речовин або сумішей лікарських і допоміжних речовин.</i>		
16.	Dragée (не відмінюється)	драже
<i>Тверда дозована лікарська форма, яку отримують шляхом багаторазового нашарування лікарських і допоміжних речовин на цукрові гранули.</i>		
17.	<ul style="list-style-type: none"> • Suppositorium, i n • Suppositorium rectāle (vagināle) 	<ul style="list-style-type: none"> • свічка, супозиторій • свічка ректальна (вагінальна)
<i>Дозовані лікарські форми, які є твердими при кімнатній температурі та розплавляються або розчиняються при температурі тіла.</i>		
18.	Pulvis, ěris m	порошок
<i>Тверда лікарська форма для внутрішнього і зовнішнього застосування, яка має властивість сипучості.</i>		
19.	Granulum, i n	гранула
<i>Тверда лікарська форма у вигляді однорідних часток (крупинки, зернятка) округлої, циліндричної або неправильної форми, що призначена для внутрішнього вживання.</i>		
20.	Species, ěrum f (тільки множина)	збір (збір лікарський)
<i>Суміші кількох видів подрібненої, рідше цілісної лікарської речовини.</i>		
Різні лікарські форми		
21.	Capsula, ae f	капсула
<i>Оболонки для дозованих порошкоподібних, пастоподібних, гранульованих або рідких лікарських речовин.</i>		
Нетрадиційні лікарські форми		
22.	Membranula (ae f) ophthalmica (us, a, um) (Lamella ophthalmica)	Плівка очна
<i>Стерильні полімерні плівки, які містять лікарські речовини в певних дозах і розчинюються в слізній рідині.</i>		
23.	Aerosolum, i n	аерозоль
<i>Аеродисперсні системи, в яких дисперсійним середовищем є повітря, газ або суміш газів, а дисперсною фазою – частки твердих або рідких речовин величиною від 1 до десятків мкм.</i>		
24.	Spray (невідм.)	спрей
<i>Аерозоль, що забезпечує вивільнення вмісту упаковки за допомогою пульверизатора.</i>		
25.	Gelum, i n	гель
<i>Мазь в'язкої консистенції, що здатна зберігати форму і характеризується пружністю та еластичністю.</i>		
26.	Cremer, ěris m	крем
<i>Рідка або пастоподібна мазь, яка містить тваринні, рослинні або мінеральні речовини.</i>		

Література

1. Дерев'янченко Н. В. Литовська О.В Латинська мова та медична термінологія : навчальний посібник (для студентів вищих мед. навч. закладів). Харків : ХНМУ, 2017. 172 с.
2. Латинська мова та медична термінологія. Частина I. Анатомічна термінологія (для студентів спеціальності «Терапія та реабілітація») : робочий зошит / упор.: Дерев'янченко Н. В., Литовська О.В., Новікова Т. А. Харків : ХНМУ, 2019. 66 с.
3. Латинська мова та основи медичної термінології : національний підручник / Л. Ю. Смольська. П.А. Содомора, Д.Г. Шега та ін. К. : ВСВ «Медицина», 2019. 472 с.
4. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: у 4 т. укладачі Л.І. Петрух, І.М. Головка. К. : Медицина. Т. 1, 2012. 704 с.; Т. 2, 2013. 744 с.; Т. 3, 2016. 744 с. Т. 4, 2016. 600 с.
3. Medical Terminology for Health Professions / Ann Ehrlich, Carol L. Schroeder, Laura Ehrlich, Katrina Schroeder Smith. Cengage Learning; 8th ed., 2016. 688 p.
4. Stedman's Medical Dictionary for the Health Professions and Nursing. Stedman's; 7th edition. 2011. 2439 p

Навчальне видання

**Латинська мова та медична термінологія.
Частина II.
Клінічна та фармацевтична термінологія
(для студентів спеціальності «Терапія та
реабілітація»)**

Робочий зошит

Упорядники: Н. В. Дерев'янченко
О. В. Литовська
Т. А. Новікова

Формат А4. Ум. друк. арк. Тираж 100 прим.

ХНМУ, 61022, м. Харків, пр. Науки, 4
Редакційно-видавничий відділ ХНМУ